
De NIEO is in ieder geval geen basisbehoeftenstrategie. *)

Kritische kanttekeningen bij het Brandt-rapport.

door Thomas Cool

Inleiding.

Het 'Tweede Ontwikkelings Decennium' ('Development Decade II') lopend van 1970 tot 1980 wordt geacht in hoofdzaken te zijn mislukt. Er zijn geen afspraken gemaakt die tot een spoedige en effectieve oplossing van het ontwikkelingsvraagstuk zullen leiden. Daarentegen zijn Noord en Zuid de laatste jaren zelfs verder van elkaar af komen te staan.

Om deze negatieve ontwikkeling te kenteren is op initiatief van de Wereldbank een commissie in het leven geroepen, met als taak om voorstellen te formuleren die Noord en Zuid weer tot elkaar zouden kunnen brengen. Deze commissie heet officieel de 'Noord-Zuid commissie', maar is beter bekend als de kommissie Brandt. In deze commissie namen, geheel à titre personel, politieke grootheden van verschillende overtuiging en herkomst zitting, zoals Edward Heath, Jan Pronk, Adam Malik, Eduardo Frei, Olof Palme, en de voorzitter Willy Brandt. In de zomer van vorig jaar (1980) bracht de commissie haar rapport uit, met de sobere titel: "Het Brandt Rapport - een overlevingsprogramma" (1). Dit rapport, voortaan afgekort tot 'BR', geeft een duidelijk en omvattend overzicht van een te ontvouwen ontwikkelingsbeleid, en inderdaad op zo'n wijze dat het op een reële toenadering van Noord en Zuid doet hopen. Maar, zoals hier betoogd zal worden, is ernstige kritiek echter ook mogelijk.

De bedoeling van de hier gegeven analyse en kritiek is het nog eens helder aangeven van wat het eigenlijke doel van de ontwikkelingssamenwerking zou moeten zijn, en vervolgens het evalueren van de beleidsmaatregelen in het licht van dit ontwikkelingsdoel. In het eerste punt zijn we normatief, voor het tweede claimen we objectiviteit.

De centrale kritiek zal zijn dat in de discussie over de Nieuwe Internationale Economische Orde (NIEO) en in de daarop aansluitende voorstellen in het BR teveel de nadruk wordt gelegd op de positie van de staten, zodat de positie van de mensen verwaarloosd wordt. Wanneer gekozen wordt voor een basisbehoeftenstrategie waarin de mensen centraal staan dan komen veel voorstellen van het BR, die eerst aanlokkelijk leken, in een heel ander daglicht te staan. Met name de voorstellen van de ontwikkelingslanden, gedaan in het kader van de gedachten over een NIEO, blijken dan heel ineffektief. Dit is dan eigenlijk ook de centrale gedachte in deze bespreking: de NIEO is in ieder geval geen basisbehoeftenstrategie. En omdat het BR een zekere overname van de voorstellen voor de NIEO bepleit, geldt dit ook voor het BR.

---

*) Omdat de NIEO macro- en de BBS micro-beleid is, is deze propositie min of meer een tautologie. De eigenlijke titel luidt dan ook: "Voor een BBS is de NIEO niet vereist, ja, door alle misplaatste aandacht voor de NIEO kan de NIEO zelfs negatief voor de basisbehoeften uitpakken." Maar dit is niet zo'n pakkende titel - vandaar. Daarenboven is de gekozen titel niet eens zo slecht, want de BBS zal macro-besluiten vergen die van de NIEO afwijken.

Deze kritiek op het BR is nogal belangrijk, en om een aantal verschillende redenen. Hoewel het BR geen officiële document is, want slechts voor de rekening komt van een aantal personen, en hoewel de politieke haalbaarheid van de gedane voorstellen niet zo groot wordt geacht (zie (15)), lijkt het rapport toch de mening te weerspiegelen waartoe velen, die met de huidige situatie ontevreden zijn, zich zouden kunnen bekeren. Voor deze meningsvorming is het dan van belang dat op de nadelen van de totaalvisie van het BR gewezen wordt.

Belangrijker is misschien dat het Brandt Rapport, ondanks zijn beperkingen, toch als 'uitgangspunt' zal dienen voor een hernieuwde dialoog tussen Noord en Zuid. In oktober van dit jaar (1981) zal er in Mexico een topkonferentie zijn, waarin de leiders van zo'n twintig industrie- en ontwikkelingslanden zullen proberen de groeiende kloof kleiner te maken. Recentelijk (zie de Volkskrant van 2 juni 1981) heeft de kommissie een plan voor deze konferentie opgesteld, bestaande uit een wereldvoedselprogramma, een wereldenergiestrategie uitbreiding van de kredietverlening ten behoeve van investeringen in de arme landen, en grotere deelname van de ontwikkelingslanden in de internationale financiële instellingen. ^{o)}

Ongetwijfeld zal de Noord-Zuid problematiek in oktober dan weer sterk in de belangstelling komen, en wanneer de situatie dan zo is dat gezaghebbende kommentatoren en politici hun uitgangspunt kiezen in de totaalvisie van het BR, dan is het zeer wel mogelijk dat er grote verwarring ontstaat over wat er precies gaande is. Industriestaten die de voorstellen van de kommissie Brandt afwijzen zouden in de publiciteit negatief kunnen worden afgeschilderd, terwijl juist zeer veel positieve aspecten in die afwijzing kunnen zitten omdat de voorstellen gewoon niet deugen. Het is dan noodzakelijk dat men goed in het oog houdt wat het doel van ontwikkelingssamenwerking moet zijn, en wat de geëigende maatregelen zijn om dat doel te bereiken.

Het is zinvol op een verschil van inzicht te wijzen dat nu reeds bestaat. Tamelijk veel westerse intellectuelen zijn namelijk van mening dat de NIEO een noodzakelijke doch niet voldoende voorwaarde voor de BBS is - zoals in Nederland L. Emmerij (6) en in het buitenland P. van de Meerssche (5) en J. Galtung (16). Emmerij pleit bijvoorbeeld voor een beleid met 'drie panelen', bestaande uit aanpassingen in het binnenland van Noord en Zuid afzonderlijk, en daarnaast een internationale herstructurering voor de relaties tussen Noord en Zuid. Ik kan wel instemmen met wat Emmerij hierover zegt, zoals bijv.: "Om te vermijden dat we alsmaar blijven praten in algemene termen en dat wij maar doorgaan met het voeren van gemakkelijke slogans op internationale fora, moet de nationale dimensie dit keer duidelijk naar voren komen. Ik kan het de elites van de arme landen niet kwalijk nemen, dat zij vooral hameren op de internationale factoren en op een internationale herverdeling van inkomen omdat zij die reeds van de bestaande internationale orde profiteren dan nog meer profijt zullen verkrijgen en daarom vooral schermen met de nationale souvereiniteit waarin geen buitenlander zich mag mengen. () Dit schimmenspel zal blijven voortduren zolang niet duidelijk wordt gesteld dat een derde ontwikkelingsdecennium en een nieuwe 'globale onderhandelingsronde' () alleen maar zin hebben indien zij de vorm aannemen van zo'n drieluik." ((6), p 140). Het probleem is nu echter dat onduidelijk is wat de status van het drieluik is: betekent het citaat dat onderhandelingen opgeschort moeten worden als Zuid haar nationale beleid niet ter discussie wil stellen? Ook introduceert Emmerij de instrumenten van de NIEO in het 'internationale paneel', terwijl de kritiek mogelijk is (1) dat discussie over de NIEO de aandacht afleidt van de BBS, terwijl juist dit binnenlandse paneel de grootste aandacht verdient, (2) dat de voorstellen van de NIEO eigenlijk niet zo effectief zijn voor het bereiken van de vervulling van de basisbehoeften, zodat zij eigenlijk helemaal niet noodzakelijk voor de BBS zijn.

De grote nadruk van deze analyse zal vallen op de argumenten die aannemelijk maken dat de NIEO niet komplementair kan zijn met de BBS, zodat men heel duidelijk één van beide zal moeten kiezen, omdat het, in de huidige politieke situatie, niet mogelijk zal zijn om ze tegelijk na te streven.

Het ontwikkelingsdoel.

In het ontwikkelingsdenken is vanaf het begin aandacht geweest voor zowel 'materiële' als 'ideële' aspecten. De ideële doelstellingen kwamen naar voren in de aanname van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, in de oprichting van de Unesco e.d., en bijv. in de aandacht voor de feitelijke situatie rond de rechten van de mens (zie bijv. (12)). De materiële doelstelling was vrij simpel het verhogen van de levensstandaard, hoewel andere materiële doelstellingen niet vergeten mogen worden. Tbv de materiële doelstelling werd de nadruk gelegd op modernisatie van de economieën van de ontwikkelingslanden. Er werd verondersteld dat die modernisatie vanzelf zou leiden tot groei van het nationaal produkt, en tot verhoging van de levensstandaard.⁴⁾ Daarbij zou dat laatste indirect ook ten goede komen aan het bereiken van de ideële doelen. (Zie bijv. de Nota Mensenrechten (24), pag 77, en (22), pag 101.

Deze lange termijn strategie om de mensenrechten via economische groei te realiseren werd echter bekritiseerd, toen men zag dat de allerarmsten niet van de bereikte economische groei mee-profiteerden. De aspecten van sociale verandering begonnen nu meer aandacht te krijgen, zoals de inkomensverdeling, de afschaffing van het grootgrondbezit, de emancipatie van de vrouw, en dergelijke. Deze punten stuitten echter veelal af op de afwijzende houding van de regeringen van de ontwikkelingslanden, of, waar ze uitgetoetst werden, werd vaak ook te snel vooruitgelopen op de economische voorwaarden die voor die sociale veranderingen noodzakelijk zijn maar nog niet gerealiseerd. Derhalve is het zeer wel mogelijk dat modernisering nog steeds het enige instrument is dat feitelijk gehanteerd wordt om de ontwikkeling te bewerkstelligen.

Wanneer zou worden voorgesteld om het veel praktischer punt van de basisbehoeften als doel van ontwikkeling te nemen, dan komen we terecht in de diskussie die de laatste tijd gevoerd is. De mensenrechten worden dan van een vrijblijvende zaak, waar men het vanuit het oogpunt van beschaafdheid mee eens is, tot een principe dat voor alle delen van (inter)nationaal beleid gevolgen heeft, dat zich onmiddellijk in praktisch beleid laat vertalen.

Wanneer de mensenrechten als doel van de 'ontwikkeling' worden genomen, dan zijn twee bezwaren mogelijk. Bij het eerste komen we in een discussie terecht of de politieke rechten wel of niet zwaarder moeten wegen dan 'het recht op arbeid' (≈ 'het recht op voedsel'). Bij het tweede wordt de problematiek naar de Oost - West verhouding verlegd, en doet zich de vraag voor of de mensenrechten ook hier zwaar moeten gaan wegen. Ik geloof echter dat het mogelijk is om hier pragmatisch te zijn. Op tamelijk willekeurige maar toch politiek reële wijze kan een onderscheid tussen politieke en economische rechten gemaakt worden, en het onderlinge verband ietwat verwaarloosd.²⁾ In relatie tot de Oost - West verhouding kan gesteld worden dat er een ontwapeningspolitiek gevoerd moet worden, en vervolgens kan men tijd uittrekken om - met gevulde magen - de ideologische tegenstellingen uit te discussiëren. Maar in de Noord - Zuid verhouding zou de economische macht van Noord gebruikt kunnen worden om de economische achterstelling van (de armen in) Zuid met kracht ongedaan te maken. De economische krachtsinspanning van Noord zal zich van de ideologische confrontatie (wapenwedloop) naar de basisbehoeftenstrategie moeten verleggen.

Deze gedachte, die helemaal niet nieuw is, vinden we gedeeltelijk ook terug in een lezing van de Nederlandse minister van ontwikkelingssamenwerking De Koning (2), pag 232:

"Enige tijd geleden hebben mijn kollega van Buitenlandse Zaken en ik een nota bij het parlement ingediend over mensenrechten. In die nota hebben wij het begrip mensenrechten niet beperkt tot traditionele elementen als vrijheid van politieke partijvorming, vrijheid van drukpers en vrijheid van vakbeweging. Wij hebben bewust onderstreept dat dit begrip moet worden uitgebreid met het recht op fysiek bestaan in de zin van voeding, behuizing, kleding en medische zorg. Deze rechten op primaire verzorging, deze rechten op elementair menselijk leven, acht ik tenminste zo belangrijk als de politieke vrijheden waarover wij doorgaans spreken. Door dit fysieke bestaan tot een recht te ver-

klaren, wordt de hulp daarvoor uit de sfeer van charitas getild en in de sfeer van recht gebracht.

Nationaal zijn wij die weg reeds lang gegaan. Binnen onze landen zijn de zwakken niet langer afhankelijk van liefdadigheid, nee, zij hebben recht op bestaan, recht op bijstand gekregen. Deze gang van onverplichtende liefdadigheid naar vastgelegde rechten is een grote verworvenheid. Het is ook een onomkeerbare ontwikkeling, er is - menselijkerwijs gesproken - gelukkig geen weg terug.

Het is mijn overtuiging dat wij voor de relaties tussen landen eenzelfde weg moeten gaan. Wij zullen moeten komen tot een 'recht op bestaan en ontwikkeling', als de fysieke komponent van mensenrechten. In feite betekent dit dat ontwikkelingssamenwerking op den duur niet langer zal moeten berusten op solidariteit, maar op beginselen van internationaal recht."

Kanttekening hierbij is dat De Koning (nog) niet zover gaat, dat hij deze 'fysieke rechten' een hogere prioriteit geeft dan de politieke rechten. Vervolgens geeft hij aan dat het komen tot een dergelijk 'nieuw stuk volkenrecht' een moeizaam proces zal zijn: hetgeen zou kunnen impliceren dat de materiële realisatie van dat recht nog langer op zich zou laten wachten !

Ik zou er dan voor willen pleiten om honger, dorst en ziekte als HET probleem van deze wereld te beschouwen. Dit is een visie die, gegeven de huidige politieke en economische wereldorde, moreel geboden is. Maar ook mag eraan herinnerd worden dat er een universele verklaring ligt om honger en ondervoeding vanaf 1985 definitief uit te bannen, ondersteund door alle regeringsafgevaardigden van de wereldvoedselkonferenties in 1974 en 1979 (zie (5), pag 124).

Er zij dus gezegd dat we in de keuze van deze doelstelling normatief zijn, hoewel slechts instemming wordt betuigd met alom aanvaarde gedachten. In het vervolg zullen we echter proberen om objectief de vraag te beantwoorden: als men dit doel wil bereiken, wat moet men dan doen ?

In hoeverre voorziet het Brandt Rapport in het bereiken van HET doel ?

Om deze vraag te beantwoorden, zijn een aantal opwekkende citaten relevant. Daarna komen we met de kritiek (zie (1)).

"Er moet voorrang worden gegeven aan de behoeften van de armste landen en regio's. Wij roepen op tot een groot initiatief ten gunste van de streken in Afrika en Azië waar armoede heerst. Wij erkennen dat het wegnemen van de armoede aanzienlijke overdrachten van hulpbronnen vergt van de ontwikkelde landen, en van de ontwikkelingslanden een grotere vastbeslotenheid vraagt om het beheer van de economie te verbeteren en iets te doen aan de sociale en economische ongelijkheid. (...) De wereld moet, door de wegneming van de diepste armoede, tegen het einde van deze eeuw een einde hebben gemaakt aan honger en ondervoeding. Grotere voedselproductie, geïntensiveerde agrarische ontwikkeling en maatregelen om de internationale voedselvoorziening veilig te stellen, zijn noodzakelijk. Ook dit alles maakt in de vele ontwikkelingslanden omvangrijke extra buitenlandse hulp en herziening van prioriteiten noodzakelijk." (pag 251).

"De ontwikkelingslanden van hun kant moeten alles doen wat in hun vermogen ligt om de voedselproductie op te voeren, stappen doen om de inkomensongelijkheid binnen hun eigen grenzen te verminderen, hun onderlinge samenwerking te vergroten, te waarborgen dat de overgedragen financiële middelen efficiënt en eerlijk worden aangewend en om een positief internationaal investeringsklimaat te bevorderen." (pag 261).

Aanvankelijk is er dus reden om te aan te nemen dat het BR een beleid uitstippelt, waarmee HET ontwikkelingsdoel bereikt kan worden. Het BR geeft zelfs een prioriteitenprogramma (waar de bovenstaande citaten overigens uitgehaald zijn), waarin het voedselprobleem uitdrukkelijk aan de orde wordt gesteld.

Tegenover al dit hoopvolle staat echter de kritiek die nu gegeven

moet worden. Immers, waar uit de citaten uit het BR blijkt dat het wenselijk is dat de ontwikkelingslanden de interne inkomensongelijkheid wegwerken en dat zij de interne landbouwproduktie opvoeren, komt uit het volgende naar voren dat deze wens van het BR volstrekt vrijblijvend is:

Citeren we weer: "In ons mandaat zijn we overeengekomen 'aandacht te besteden aan de verantwoordelijkheid die ontwikkelingslanden hebben om tegenover het streven naar internationale economische en sociale rechtvaardigheid, in hun binnenlands beleid evenzeer te streven naar het verwezenlijken van deze zelfde doelstellingen wat hun eigen bevolking betreft'. In dit hoofdstuk behandelen we dit onderwerp. Wij doen dat in het volle besef dat een binnenlands beleid een nationale kwestie is; daartegenover staat echter dat een verhandeling over internationale ontwikkelingsproblemen aan werkelijkheidsgehalte verliest als zij geen volledige inventarisatie omvat van de essentiële taken die de ontwikkelingslanden zelf ter hand dienen te nemen ten einde werkelijke ontwikkeling te bevorderen. En wij doen dit zonder op enigerlei wijze de mening te willen doen postvatten dat veranderingen in het binnenlandse beleid een conditio sine qua non zouden zijn voor hervorming van het mondiale systeem."

(pag 100)

Cru gesteld vraagt het BR dus van ons dat wij met de ontwikkelingslanden 'solidair' zijn, zonder dat wij garanties krijgen dat die ontwikkelingslanden de ontwikkelingshulp ook voor hun allerarmsten aanwenden. Er bestaat dan m.a.w. geen garantie dat HET ontwikkelingsdoel bereikt wordt.

Tweede nadeel: een overwaardering van andere ontwikkelingsdoelen.

Hoewel gekonstateerd is dat het BR aandacht aan het probleem van de allerarmsten besteedt, hebben we ook moeten konkluderen dat deze aandacht nogal vrijblijvend is, omdat niet aangegeven wordt hoe bereikt kan worden dat de ontwikkelingslanden hun allerarmsten gaan helpen, en omdat ook heel expliciet aangegeven wordt dat zo'n beleid niet afgedwongen mag worden. Terwijl dit al een eerste nadeel van het BR is, komt er nu een tweede punt naar voren dat ons nog verder van huis brengt. Het BR presenteert namelijk een aantal zaken die ze tot de 'belangen van het Zuiden' bestempelt, en het rapport gaat vervolgens uitvoerig in op de vraag hoe die 'belangen' met die van het Noorden verzoend kunnen worden.

In het huidige internationale klimaat dat de souvereiniteit der staten vooropstelt - afgezien van de (nog verrassend vele) interventies van de CIA en KGB - wordt vaak nogal gedachtenloos van de volgende werkdefinitie uitgegaan: de problemen van de ontwikkelingslanden zijn die zaken, die zij zelf als hun probleem naar voren brengen.

Dit is echter een weinig inhoudelijke benadering. Overigens moet het proces dat zich de afgelopen decennia heeft afgespeeld niet gekleineerd worden. Het moet positief gewaardeerd worden dat de ontwikkelingslanden zich aan de wat betuttelende houding van het Noorden onttrokken hebben. De 'armenzorg voor de ex-koloniën' is terecht omgewerkt tot ontwikkelingssamenwerking tussen in principe gelijkwaardige partners. Maar toch is er het probleem dat het de regeringen van landen zijn die uitmaken wat de 'problemen' van de landen zijn: en daarom moeten we er rekening mee houden dat de zogenaamde problemen die zo'n grote rol in het kader van de NIEO spelen, dat deze problemen eigenlijk problemen van regeringen zijn en niet van hun burgers.

Om te beginnen is het natuurlijk een open deur dat veel ontwikkelingslanden diktatoriaal geregeerd worden, en dat de heersende regimes hun eigen doelen hebben. Maar wat hier betoogd wordt is dat ook de meer democratische landen (als India, Venezuela) geen politiek voeren waarin de rechten van hun burgers de hoogste prioriteit hebben.

Hier zijn een aantal oorzaken voor aan te geven. In de eerste plaats is zo'n land, zelfs als het tamelijk democratisch is, toch aan allerlei interne politieke strubbelingen onderhevig. De allerarmsten hoeven niet de meerderheid uit te maken, of kunnen politiek verdeeld zijn. De solidariteit met de medemens, die in het westen ook pas laat is opgekomen en die mogelijk alleen als een faktor genoemd kan worden omdat hij geïnstitutionaliseerd is, is

in de ontwikkelingslanden nog steeds zwak - met name omdat er geen geïnstitutionaliseerde voorzieningen bestaan.

Wanneer we een beeld willen krijgen van de tamelijk harde morele standaards van de bevolking in de ontwikkelingslanden, dan is één voorbeeld heel effectief. Immers, terwijl wij geneigd zijn om zeer met het lot van de hongerigen begaan te zijn, deïnsen die hongerigen er zelf niet voor terug om willens en wetens in hun situatie nog kinderen te maken, terwijl ze precies weten in wat voor een situatie die kinderen moeten opgroeien - of sterven.

Het gaat er hier niet om dat we niet zouden kunnen begrijpen dat er nog kinderen worden geboren in streken waar dat eigenlijk niet zou moeten - want enerzijds weten we maar al te goed dat ook het Noorden zulke periodes heeft gekend, en anderzijds zijn de oorzaken zeer aannemelijk (zoals de afwezigheid van voorbehoedsmiddelen, en de zorg om de oude dag). Daarnaast speelt natuurlijk ook een rol dat de pauper in de ontwikkelingslanden aan een wereld gewend is waarin honger en ziekte normale verschijnselen zijn. En waar de pauper zelf als kind geleden heeft kan hij niet inzien dat zulks voor zijn eigen kinderen te vermijden zou zijn. Maar het punt blijft staan dat het met name in gebieden die door hongersnoden geteisterd worden een morele keuze is om de eigen belangen boven het leed van de eigen (toekomstige) kinderen te stellen. En deze betrekkelijke ongevoeligheid zal ook doorsijpelen naar de visies van de regeringsleiders.

In het verlengde hiervan zien we dat de regeringen van de ontwikkelingslanden grosso modo meer waarde hechten aan een westers ontwikkelingsmodel dan aan het helpen van hun eigen paupers.³⁾ Voor een gedeelte zijn zij meegesleurd door de internationale politieke situatie. Bij hun beleid hebben deze landen aansluiting moeten zoeken bij de westerse belangen, en ongewild zijn ze daarin meegesleurd. Maar we zien ook de onafhankelijke neiging om veel aandacht te besteden aan projecten van nationaal prestige, zoals de diplomatie, defensie, geavanceerde wetenschapsbeoefening, en dergelijke. Last but not least kiest men voor een aanpak van de nationale ontwikkeling met de middelen die in het kader van de NIEO genoemd worden: grondstoffenpolitiek, industrialisatie, een andere rol van het IMF, en dergelijke. Hoewel deze NIEO nog niet bestaat ligt de grote nadruk van het beleid van de ontwikkelingslanden wel op deze methoden - en zoals we direkt zullen zien biedt een dergelijk beleid geen garantie voor een effectieve oplossing van het probleem van 800 miljoen paupers in de wereld.

Het is nuttig om deze visie hier even te plaatsen naast die van mr. N. Schrijver (3), die in reactie op de negatieve berichten over het mislukken van het Tweede Ontwikkelings Decennium wijst op "(...) de belangrijke rol (...) die de V.N. resoluties hebben gespeeld bij het identificeren van de problemen en behoeften van de ontwikkelingslanden, en het aanduiden van de instrumenten voor ontwikkeling. Op basis van deze resoluties zijn in de loop van de tijd binnen de V.N. allerlei nieuwe organen, fondsen en programma's opgericht die zich inzetten voor de ontwikkeling (...)" (pag 11).

Waar dit citaat ook betrekking heeft op de instrumenten van de NIEO, zal mijn mening echter zijn dat hier eerder van een verwijdering dan van een toenadering tot de oplossing van HET ontwikkelingsvraagstuk sprake is.

Waarom de instrumenten van de NIEO ineffektief zijn.

We zeiden dat de 'prioriteit' die het BR aan het voedselvraagstuk toekent door andere punten wordt ondergesneeuwd. We zeiden ook dat de regeringen van zelfs democratische staten doelen kiezen die tegen de belangen van de allerarmsten ingaan, en dat het BR deze regeringen (tamelijk) kritiekloos volgt, en hun politiek accepteert of zelfs als uitgangspunt neemt. Bekijken we of deze beweringen hard gemaakt kunnen worden.

De genoemde politiek van de ontwikkelingslanden wordt het duidelijkst in de resoluties van de NIEO verwoord. Bekijken we dan welke zaken de regeringen van de ontwikkelingslanden in het kader van de NIEO als hun 'belangen' genoemd hebben, en bekijken we hoe deze belangen zich tot het vraagstuk van de allerarmsten verhouden.

Mogelijk is een korte waarschuwing nog zinvol. Bij de geleverde kritiek nemen we uitdrukkelijk geen blad voor de mond. We proberen oprecht maar kernachtig te bepalen of een voorgesteld beleidsinstrument wel effectief is m.b.t. het doel de allerarmsten te bereiken, of voor een ontwikkelingsdoel überhaupt. Wanneer dit instrument verworpen zal worden, betekent dat niet dat de doelstelling verworpen wordt. Juist door het verwerpen van een aantal instrumenten zal duidelijk worden dat een grote waarde aan de gewone ontwikkelingshulp gehecht moet worden, en dat deze verhoogd moet worden. In het algemeen zal gesteld worden dat door het 'gezeur' rond de NIEO de aandacht (van de beleidsmakers, maar ook van het grote publiek) van de noodzaak tot inkomensmatiging t.b.v. de hulp is afgeleid.⁴⁾

1. Stabiele grondstofprijzen. We citeren het BR: "Het Zuiden is altijd al bezorgd geweest over de schadelijke gevolgen die onstabiele prijzen hebben op innovatie en produktiviteitsverbetering in de sektor zelf en meer in het algemeen op de fiskale en economische planning. Grondstoffen zijn de levensader van het Zuiden, vooral in de armere landen, en als men weet welke schade is aangericht door de grilligheid van de markt, begrijpt men ook waarom deze landen zich daar zo druk over maken." (pag 117).

Het moet inderdaad erkend worden dat een land als bijv. Zambia voor zijn inkomsten in uitzonderlijk hoge mate van de verkoop van koper afhankelijk is.

Maar tamelijk cynisch zouden we ook kunnen zeggen dat Zambia daar eigenlijk nog blij om mag zijn. Want Tsjaad heeft bijv. helemaal geen koper. Zambia's probleem is in tweede aanleg dus tamelijk overtrokken.

Het probleem van de onstabiele grondstoffenprijzen laat zich via twee zeer eenvoudige methoden verhelpen:

A. Spreiding over de tijd. Indien Zambia iets zou begrijpen van verstandig financieel beheer, dan zou het inzien dat het aan te raden is om in tijden van voorspoed iets opzij te leggen voor tijden van tegenspoed. We noemen dit 'sparen'. Nu moet worden toegegeven dat het voor 'n arm land zeer verleidelijk is om al het geld uit te geven dat het op een gegeven moment heeft. Het zou immers onverantwoordelijk (en paradoxaal) lijken dat een bloedarm land zou gaan sparen. Toch kunnen we met enig recht het harde standpunt innemen dat sparen noodzakelijk is. Tegenover het nadeel van tijdelijk niet benutte reserves staat het voordeel van reserves die teruggangen in de inkomsten kunnen opvangen, en die dus voor de benodigde economische stabiliteit zorgen. Maar tegelijkertijd moet zonder meer erkend worden dat als Zambia bij het in acht nemen van de regels van verstandig financieel beheer toch niet voldoende middelen heeft voor de ontwikkeling van het land, dat het land dan haar recht op ontwikkelingssteun kan doen gelden. Maar hierin verschilt Zambia dan niet van Tsjaad.

B. Spreiding over ruimte. Wanneer Zambia van koper afhankelijk is, en een ander land van een andere grondstof, dan kan Zambia natuurlijk met dat andere land samenwerken om de klappen op te vangen. Wanneer het de één slecht gaat dan kan het de ander voor de wind gaan - en gezamenlijk kunnen beiden van een stabiele situatie genieten. Vanzelfsprekend zal Zambia het aantrekkelijk vinden om met Algerije samen te werken, want Algerije heeft olie. Maar aan de andere kant zal Tsjaad het heel fijn vinden als het iets van de koper van Zambia mag hebben. Zambia mag hier een ondubbelzinnige keuze in maken.

Over deze samenwerking kan nog gezegd worden dat de OPEC ook een samenwerkingsverband is. Tekenend is echter wel dat de OPEC op een gezamenlijk belang is gericht: want door samenwerking is monopolisering mogelijk, en ontstaat de mogelijkheid hogere prijzen af te dwingen. Maar dit 'gezamenlijk belang' is wel tegen de zwakkere broeders als Mali en Tsjaad gericht. Het alternatief, regionale samenwerking, is op solidariteit gebaseerd.

Methoden A en B geven een land (of een groep van landen) een vergrote stabiliteit in de inkomsten. Hierdoor ontstaat overigens ook de ruimte om met enige vrijheid op de markt te opereren. Wanneer men niet meer gedwongen is om onmiddellijk op de markt te verkopen, omdat men enige financiële weerstand heeft, dan kan men vaak wachten op betere prijzen.⁵⁾

Wat zegt het BR m.b.t. de stabilisatie? "Prijsstabilisatie is dan ook erkend als van wederzijds belang voor Noord en Zuid. Het Noorden streeft er steeds meer naar, te voorkomen dat perioden van prijsstijgingen hun eigen inflatie aanwakkeren en dat sterk fluktuerende prijzen een belemmering voor investeringen en voor voldoende toevoer op lange termijn zouden worden." (pag 117).

Afgezien van het Nederlands (waar het BR zich voor exkuseert), moet echter worden gekonstateerd dat 'stabiele prijzen' voor de ontwikkelingslanden geen belang is. We hebben zojuist gezien dat stabiele inkomsten van belang zijn, en dat daarvoor een systeem van sparen en spreiden gebruikt kan worden - welk systeem volledig door de ontwikkelingslanden zelf opgezet zou kunnen worden. Het enige belang van het Zuiden m.b.t. het Noorden is: meer hulp. Zelfs bij een verstandige financiële politiek heeft het Zuiden niet voldoende middelen om de ontwikkelingsdoelen te bereiken (voorzover het Zuiden het doel van voedselhulp onderschrijft). Derhalve moet over hulp gepraat worden, en niet over stabilisatie. Derhalve is praten over stabilisatie alleen nuttig voor het Noorden - gezien de voordelen die het BR opnoemt.

2. Lonende grondstoffenprijzen. We citeren het BR: "Naast het probleem van de prijsschommelingen is een andere belangrijke zorg van de ontwikkelingslanden het prijsniveau. De producentenlanden stellen dat er een tendens bestaat naar een daling op lange termijn van de prijs voor grondstoffen t.o.v. de prijs van industrieproducten (...)" (pag 121). "Wij zijn van mening dat, al is het prijsniveau dan wel niet de enige faktor, het in het investeringsprobleem toch een grote rol heeft gespeeld en dat in overeenkomsten tussen producenten en konsumenten de nodige aandacht besteed dient te worden aan de vaststelling van lonende prijzen. Dat is in het belang van beide partijen." (pag 122).

Stel echter dat er een prijsverhoging van de grondstoffen zou optreden. Neem aan dat de gehele produktielijn van grondstof tot eindprodukt gelijk blijft (want bij verandering en substitutie zou het Zuiden er alleen maar slechter vanaf zijn). Maar dan zien we dat het netto effect van zo'n prijsverhoging voor de grondstoffen zal zijn: een verhoging van de prijs van het eindprodukt. Wanneer alle kosten gewoon worden doorberekend, dan komt het Zuiden dus van de kouwe kermis thuis. Dit is ook bijna precies wat we m.b.t. de prijsstijgingen van de olie gezien hebben. De inflatie en de koersdaling van de dollar hebben een aanzienlijk deel van de prijsstijging ongedaan gemaakt. Erkend moet worden dat de kwestie genuanceerder ligt, omdat een situatie denkbaar is dat de inkomsten vanuit de grondstofprijzen groter zijn dan de verliezen ten gevolge van de inflatie (bijv. als de ontwikkelingslanden geen produkten uit het westen kopen - waardoor de export evenwel zinloos wordt). De bepleite indexatie van de grondstofprijzen zou inderdaad een manier kunnen zijn om die uitholling door inflatie tegen te gaan. Maar, in deze ingewikkelde kwestie laten zich voldoende tegenargumenten bedenken, zoals: door de indexatie loopt men achter de inflatie aan i.p.v. er op vooruit, en, door de inflatie neemt de groei in het westen af. In ieder geval lijkt te gelden: als de effecten van zo'n maatregel duister zijn, en wanneer wél duidelijk is dat het succes van de OPEC niet gedupliceerd kan worden, waarom dan niet rechtstreeks over inkomensmatiging in het westen onderhandeld, en waarom zo'n ingewikkelde en indirecte manier om die matiging toch te bereiken? Laat het Zuiden toch aan Noord vragen om de 0,7 % norm te halen (wat de doelstelling is m.b.t. de inkomensoverdrachten van het Noorden naar het Zuiden, berekend van het nationaal inkomen). Een strategie via de grondstoffenprijzen laat de marktsector in het westen buiten beschouwing, houdt geen rekening met de vakbonden daar, en is ook qua morele overtuigingskracht minder sterk dan een gewoon rechtstreeks verzoek om hulp. En dan niet over 0,7 % praten, maar veel hoger.

3. Industrialisatie. Terwijl het aandeel van de ontwikkelingslanden in de industriële produktie in 1977 ongeveer 9% bedroeg, poneerde de UNIDO -konferentie van Lima in 1975 de doelstelling dat dit aandeel in 2000 25% diende te zijn. Dit is zeer ambitieus, want 2000 is nog maar 20 jaar van ons verwijderd; en men moet niet vergeten dat het Noorden ook een groei in de produktie kent, zodat het Zuiden dubbel hard moet groeien. (Met voorbijgaan van het feit dat het Noorden de laatste jaren groei problemen heeft; dit zou namelijk een tijdelijk verschijnsel kunnen zijn.) Een deel van de industrialisatie zou gezocht kunnen worden in de 'veredeling' van de export van het Zuiden. Het BR hierover: "Volgens een recente raming (...) op basis van de handelscijfers voor 1975 zou voor tien grondstoffen gelden dat een gedeeltelijke

bewerking in het land zelf de ontwikkelingslanden bruto extra inkomsten uit export zou kunnen opleveren van ongeveer 27 miljard dollar per jaar, meer dan anderhalf maar zoveel als de onbewerkte grondstoffen thans opbrengen. Dit zou uiteraard aanzienlijke investeringen vergen." (pag 116).

Onze aandacht wordt onmiddellijk getrokken door die 'aanzienlijke investeringen'. Zou het niet beter kunnen zijn om die investeringen in de landbouw te steken ? Het BR: "de voornaamste verantwoordelijkheid voor het integreren van een industrialisatiebeleid in de algehele ontwikkelingsactiviteiten - ter verruiming van de werkgelegenheid en verhoging van de inkomens, ter voorziening in elementaire behoeften van de bevolking en ter bevordering van de economische onafhankelijkheid - blijft berusten bij de ontwikkelingslanden zelf. (...) de prioriteiten van industrie en landbouw behoeven in de ontwikkeling van een land niet met elkaar in strijd te zijn. Beide blijven sterk afhankelijk van elkaar, aangezien de inkomsten uit en de produktie in de ene sektor de vraag in de andere sektor doet ontstaan. Het bewaren van dit hachelijke evenwicht tussen industrie en landbouw en het zorgen voor een gezonde situatie in beide sectoren is een van de voornaamste taken van de regeringen van de Derde-Wereldlanden." (pag 149).

Het zou aldus niet aan ons zijn te zeggen dat landbouw beter is dan industrie, want dat moeten de ontwikkelingslanden zelf maar uitmaken! Sterker nog, ook het BR gelooft dat er veel heil is in een strategie gericht op een algemene bevordering van de economie: "Doch de nationale ontwikkelingsinspanning kan zich niet uitsluitend beperken tot direkte maatregelen en programma's ter bestrijding van de armoede; zij dient te worden geplaatst in het bredere kader van een beleid ter stimulering van snelle groei en structurele verandering van de economie. Evenmin mag een beleid ter bestrijding van de armoede betekenen dat de hulpstromen worden beperkt tot het financieren van alleen kleinschalige projecten die regelrecht en op korte termijn ten goede komen aan de armsten in de steden en op het platteland. Financieel uitvoerbare en economisch levensvatbare projecten in de moderne produktiesector, waaronder ook geavanceerde technologie, en op het gebied van de makro-economische infrastructuur vormen een belangrijk element van het ontwikkelingsproces en behoeven internationale steun." (pag 102).

Dat laatste is op zich een zeer verleidelijke gedachtengang. Wanneer een investering economisch verantwoord is en tot een levensvatbare industrie leidt, dan is dat toch alleen maar gunstig ? Met zo'n winstgevende industrie, die dan met name haar produkten op de westerse markt kwijtraakt, kan het Zuiden haar importen weer financieren ? En deze importen zijn weer onze exporten het Zuiden vormt zo onze exportmarkt, en de vraag van het Zuiden kan zo onze economie weer aanzwengelen, ja toch ? De produkten van het Zuiden zijn daarboven toch ook goedkoper, zodat de westerse konsument er beter van wordt ? En al het westerse protektionisme - het heffen van belasting op importen uit het Zuiden ter bescherming van de eigen industrie en werkgelegenheid - dat is over het geheel genomen toch alleen maar nadelig ? Al deze vragen kunnen slechts met 'ja' beantwoord worden. Toch is er een addertje onder het gras.

Ik zou nl. op het probleem van de 'ongeprijste schaarste' willen wijzen. Dit begrip is in het westen zeer bekend geworden n.a.v. de miljeuproblematiek. Wanneer een fabrieksschoorsteen grote hoeveelheden rook uitstoot, dan kan die fabriek dat (nog) gratis doen. Maar de huisvrouwen/mannen naast die fabriek kunnen hun was niet meer buiten te drogen hangen, en worden op de kosten gejaagd om centrifuges e.d. te kopen. De luchtvervuiling kan ook allerlei andere gevolgen hebben die uiterst nadelig kunnen uitpakken. In dit soort gevallen zal de overheid het 'kollektieve belang' moeten verdedigen. Het is dit belang, dat Den Uyl ertoe bracht om voor een 'socialisatie van de vraag' te pleiten. (Voor een briljante bespreking hiervan, zie (8).)

In verband met de ontwikkelingslanden gaat het probleem spelen dat men bij het bepalen van de 'levensvatbaarheid' van een industrie slechts naar de huidige economische aspecten kijkt, en allerlei externe factoren buiten beschouwing laat. Ik doel met name op het feit dat in arme landen een grote behoefte aan produkten bestaat, welke behoefte economisch niet rendabel bevredigd kan worden, doodgewoon omdat de allerarmsten er niet voor kunnen be-

talen. Wanneer er in een arm land dus geld beschikbaar is om te investeren, dan valt de keuze voor industrialisatie t.b.v. de export vaak alleen maar gunstig uit, omdat slechts naar het geldelijk gewin gekeken wordt; wanneer ook het 'menselijk en sociaal rendement' gekeken wordt, dan zal de beslissing in het voordeel van de landbouw uitvallen. (Zie (5), pag 110 e.v.) Ik ontken niet dat men met de winsten uit de export voedsel zou kunnen kopen, maar er zijn twee bedenkingen: ten eerste zouden de landen ertoe geneigd kunnen zijn om de winsten weer te investeren, zodat er nog meer 'uitgestelde behoeftenbevrediging' optreedt, ten tweede is een direkte investering in de landbouw qua voedselopbrengst vermoedelijk veel rendabeler dan de omweg van eerst iets anders produceren en dat dan tegen voedsel ruilen. Bij dat laatste speelt natuurlijk ook de overweging dat een grotere vraag naar voedsel bij gelijkblijvend aanbod alleen maar tot prijsstijgingen leidt. Vervolgens zij gezegd dat de multiplier-effekten van landbouw- en industrie-investeringen vermoedelijk even groot zijn (d.w.z. het uitbetalen van lonen e.d. treedt bij beide investeringen op).

Mijn konklusie is dus dat een kosten-baten analyse die veel waarde hecht aan de verbetering van de positie van de allerarmsten tot de konklusie zal komen dat landbouw en voedselhulp belangrijker zijn dan de "financiële uitvoerbare en economisch levensvatbare projecten in de moderne produktiesector, waaronder ook geavanceerde technologie". We mogen immers niet vergeten dat wat voor de een 'uitstel' is, voor de ander 'afstel' is. De investeringsproblematiek van het Zuiden kan dus niet vergeleken worden met die van het Noorden, en behalve financiële aspecten zullen ook sociale effecten in overweging moeten worden genomen.

Eerlijkheidshalve moet gezegd worden dat het BR dit voor een belangrijk gedeelte erkent. Het rapport maakt zelfs een vierdeling van enerzijds arme en minder arme landen, en anderzijds landen met 'essentiële hervormingen t.b.v. de allerarmsten' en landen zonder die hervormingen (waarbij we met name aan landhervormingen en afschaffing van grootgrondbezit denken). Het rapport zegt dan dat die landen, die al hervormingen gepleegd hebben, het meest behoefte hebben aan een algemene groei. En "voor (...) die met een middelgroot als met een laag inkomen, waar op grote schaal armoede heerst, is een meer omvattend pakket beleidsmaatregelen, waaronder landbouwhervormingen, stimulering van kleinschalige ondernemingen en belangrijke wijzigingen in de organisatie en het functioneren van de openbare diensten, van wezenlijk belang." (pag 103).

Ik mag weer herhalen dat het grote probleem van het BR is, dat kritiek vaak een kwestie van nuancering lijkt. Ook hier kan niet gezegd worden dat het rapport het probleem niet aanvoeld heeft. Maar dat is niet zozeer de kritiek die hier geleverd wordt. Het gaat immers ook om de konsekventies die het probleem voor onze visie op de ontwikkelingsproblematiek heeft. En naar mijn mening heeft de kommissie Brandt niet alle konklusies getrokken die getrokken hadden moeten worden. Want waar het rapport stelt dat een 'omvattend pakket beleidsmaatregelen' nodig is voor de bestrijding van de armoede van landen die nog geen hervormingen gepleegd hebben, daar stelt het rapport ook uitdrukkelijk dat dit slechts een advies is. En omdat de verandering van het binnenlands beleid van de ontwikkelingslanden geen conditio sine qua non is, is de kommissie Brandt blijkbaar ook tevreden als het Zuiden het advies niet opvolgt.

Een punt dat niet verwaarloosd mag worden, is dat velen een afkeer van 'hulp' hebben, omdat zij voorstander zijn van 'strukturele maatregelen'. De gedachte is dan dat met name industrialisatie een manier is om een 'strukturele basis' aan de 'ontwikkeling' van het Zuiden te verschaffen. Mijn bezwaar tegen deze visie is, dat industrialisatie enerzijds, op de korte termijn, ten koste gaat van de allerarmsten (tenzij hulp wordt geboden), en dat industrialisatie anderzijds, op de wat langere termijn, juist door die hulp mogelijk gemaakt moet worden. Anders gezegd: wanneer men een sociaal verantwoord beleid wil voeren, dan moet het huidige industrialisatiebeleid verlaten worden (tenzij er spoedig hulp geboden wordt - zie het 'besluit').⁴⁾

Samengevat is onze kritiek dus: in de eerste plaats is de kritiek van het BR op het binnenlands beleid van de arme landen volkomen vrijblijvend, in de tweede plaats wordt de functie van 'financiële uitvoerbare en economisch levensvatbare projecten in de moderne productiesector' te mooi voorgesteld, zelfs voor die landen die al enige hervormingen hebben doorgevoerd.

4. Verlaging van de invoertarieven. Het BR pleit voor een verlaging van de importtarieven van het westen op (industriële) produkten van het Zuiden. Maar wie zal dit ten goede komen? Het BR meldt zelf dat de industrialisatie in de Derde Wereld zeer ongelijkmatig verloopt (pag 148). "tussen 1970 en 1976 namen acht landen 78% van de extra uitvoer van industrieprodukten uit de Derde Wereld naar de OESO-landen voor hun rekening". Hoopvol voegt het rapport hieraan toe: "maar het aantal geslaagde exporten neemt toe" (pag 150). Ondanks deze hoop kunnen we verwachten dat het grotendeels dezelfde landen zullen zijn die van een tariefsverlaging of -opheffing zullen profiteren, en dat deze landen hun best zullen doen om hun marktaandeel tegen alle nieuwkomers te verdedigen. Maar, het zijn juist ook deze landen die intern een grote ongelijkheid kennen! Wat zou dan meer voor de hand liggen om de bepleitte tariefsverlaging afhankelijk te stellen van een verbetering van de gelijkheid in die betrokken landen?

En wanneer we op deze gedachte doordenken, dan is er ook een reden te vinden waarom het bestaan van de huidige tarieven juist toe te juichen valt: want door die tarieven worden de arme landen afgeschrikt om zich op de export naar het westen te richten, en worden ze aangemoedigd om al hun investeringsmiddelen in eigen land aan te wenden t.b.v. de verbetering van het lot van hun eigen mensen (en wel in de landbouw en andere basisvoorzieningen).

Hieruit moet men niet begrijpen dat ik met de huidige situatie zo blij ben. Maar men moet wel begrijpen dat ik ervoor zou pleiten om de tariefsheffing te beschouwen als een middel om het investeringsbeleid en sociale beleid van de arme landen te beïnvloeden. De fundamentele gedachte blijft immers dat een 'vrijhandelspolitiek' alleen verkieslijk is als de basisbehoeften verzekerd zijn. Maar, dit is vermoedelijk slechts een globaal instrument.

5. Het Internationale Monetaire Fonds (IMF). In het kader van de NIEO wordt vaak op het IMF ingegaan, hoewel het IMF geen specifiek ontwikkelingsorgaan is. Zo zegt minister De Koning bijvoorbeeld: "Tot nu toe zijn de kondities van het fonds primair gericht op het herstel van het evenwicht op de betalingsbalans en vraagt het fonds aan de landen waaraan leningen worden gegeven meestal drastische maatregelen. Zulke maatregelen, zoals het terugbrengen van de konsumptieve vraag, zijn aanvaardbaar voor hoog ontwikkelde economieën. Voor ontwikkelingslanden, waar de bevolking aan de grens van het bestaan leeft, zijn dergelijke kondities niet langer bruikbaar. Aan wie bijna van honger omkomt, kan men niet vragen de broekriem aan te halen vanwege het betalingsbalansevenwicht."

Vervolgens: "Ik constateer dat het IMF een aanzet tot verruiming van de kondities heeft gegeven. Ik juich dat toe; ik vind het een positieve ontwikkeling dat dit van opzet zuiver monetaire instituut zich op zijn rol en functie in het ontwikkelingsvraagstuk herbezint. Maar ik geloof dat we verder zullen moeten gaan. (...) Dat betekent dat ik voorstel dat de konditionaliteit van het fonds in de toekomst, naast op herstel van het betalingsbalansevenwicht, ook op behoud van consumptie van de armste groepen en op behoud van de economische groei zal worden gericht." ((2), pag 229).

Deze kwestie ontlokt bij mij dezelfde opmerking als de 'stabilisatie van de grondstoffenprijzen'. Laten de arme landen zich aan de financiële regels van het spel houden, en laat het IMF - in godsnaam - buiten de discussie! Elk schijnprobleem dat erbij gehaald wordt, leidt alleen maar de aandacht af van het eigenlijke probleem: het probleem dat de 800 miljoen allerarmsten van deze wereld slechts met onmiddellijke hulp geholpen zijn! Er is geen

enkele reden om te denken dat het IMF de instantie zou zijn die die hulp zou moeten geven. Zeker, het kan zijn dat een arm land in betalingsbalansproblemen komt, en dat het IMF de eerste instantie is die met dit probleem gekonfronteerd wordt. Maar het feit dat het IMF bepaalde kondities oplegt, is nog geen reden om de IMF als de schuldige aan te wijzen die zijn gedrag moet wijzigen ! Nee, als zo'n land in zo'n situatie komt, dan ligt er blijkbaar een ontwikkelingsprobleem waar de rest van de wereld bij betrokken moet worden, en niet het IMF. Of zijn we terug in de tijden, waarin de boodschapper van het onheil als de veroorzaker van het onheil beschouwd wordt ?⁶⁾ (Hoewel het IMF op andere punten te bekritisieren valt.)

Een herwaardering van de geschiedenis.

De voorstellen van het Zuiden in het kader van de NIEO 1974 kunnen beschouwd worden als een poging om aansluiting bij de belangen van het Noorden te zoeken. De aanzet tot de formulering van een NIEO is te vinden in de oprichting van de UNCTAD 1964 en de UNIDO 1966. Deze organisaties werden opgericht met een openlijke ontevredenheid van het Zuiden over de geringe hulp van het Noorden. De gedachte was dat de afhankelijkheid van die hulp doorbroken kon worden door nieuwe structurele verbanden. 'Trade not aid' was de leuze. Ook was de gedachte dat beide partijen er voordeel van zouden hebben wanneer de geldstroom van Noord en Zuid niet meer via de regeringen van het Noorden zou lopen maar via het gewone marktproces. De arme landen zouden hun afhankelijkheid niet meer zo ervaren, en zouden ook niet meer zo direkt van de politieke beslissingen van het Noorden afhankelijk zijn. De Noordelijke regeringen zouden van een grote verantwoordelijkheid bevrijd zijn, en zouden de ontwikkeling meer als een gewoon economisch verschijnsel dan als een eigen taak kunnen beschouwen. *)

Deze strategie heeft de Noordelijke regeringen niet kunnen overtuigen. De voorstellen van het Zuiden betekenden toch een te zware ingreep in de Noordelijke economieën, en daar waren de regeringen niet toe bereid. Tegelijkertijd waren de voorstellen van het Zuiden niet altijd even slim gekozen, en kreeg het Noorden de indruk dat een onwerkbare structuur geschapen moest worden. De poging van het Zuiden om met het Noorden mee te denken leidde daarmee feitelijk tot een uitholling van haar positie. Terecht schrijft het Brandt-rapport: "Het pleidooi voor een nieuwe economische orde zal echter veel van zijn morele kracht verliezen, als het niet is gekoppeld aan een mondiaal streven om de massale armoede uit te roeien." (pag 107). Waar het Zuiden met allerlei 'structurele' maatregelen kwam, raakte het eigenlijke probleem op de achtergrond, en verloor de beweging haar momentum. Voor een gedeelte is de strategie van het Zuiden te begrijpen, want, om een spreekwoord aan te halen, een kat in het nauw maakt rare sprongen. Maar ook kan gezegd worden dat de strategie van het Zuiden niet helemaal oprecht was. Het Zuiden wilde te snel 'onafhankelijk' worden, beschouwde de hulp te snel als 'vernederend', was te snel op haar tenen getrapt bij de Noordelijke inmenging. En waar het Zuiden dus voor de strategie van 'structurele' maatregelen koos, dan was dat wel degelijk gericht om een stuk eigen nationaal prestige en het zou onwaarschijnlijk zijn als beweerd werd dat de strategie alleen gericht was op het helpen van de allerarmsten.

De opstelling van het Zuiden verzwakte haar claim op het Noorden, en speelde de rechts geöriënteerde regeringen aldaar in de kaart. F. van Dam analyseert: "In de tweede plaats vertoont het beleid van de ontwikkelde landen een sterk neo-liberaal karakter. Men zoekt herstel van de groei via het optimaal funk-

---

*) Net op de dag nadat dit geschreven werd, meldt de Volkskrant: "In de zestiger jaren was het motto in de ontwikkelingssamenwerking 'trade not aid'. Die weg wordt ook nu weer ingeslagen. (...) Worden met dit soort 'ontwikkelingsgerichte activiteiten' eigenlijk niet doelbewust de poten onder de stoel van de minister van ontwikkelingssamenwerking weggezaagd ? Prof Van Dam ziet dat anders. Misschien zou de minister (...) een zucht van verlichting slaken, want als zijn post wordt afgeschaft zou zijn werk door andere ministers volledig zijn overgenomen." (De Volkskrant, 10 maart 1981, pagina 7.)

tioneren van de vrije markten: de rol van de overheden wordt tot een minimum teruggebracht. Dit beleid wordt politiek ondersteund door de recente verkiezingsuitslagen in Engeland, Canada en Zweden en voor het Europese parlement. (We mogen eraan toevoegen: de vorming van het kabinet Van Agt in Nederland, de verkiezing van Reagan in de VS/TC.) Internationaal is er toenemende onbestuurbaarheid van de economische processen door de toegenomen grensoverschrijding van produktiefactoren. Naast kapitaal, goederen, werktuigen, know-how en management wordt ook de faktor arbeid mobieler. (...) Dit proces van internationalisering wordt gestimuleerd door de steeds belangrijkere rol van de multinationale ondernemingen, zowel in de handel als bij de produktie en en het kapitaalverkeer. De feitelijke begeleiding door de overheden van het internationale economische proces beperkt zich tot de ex post reacties op crises, bijvoorbeeld voor olie, textiel en staal. Het liberale reveil dat P. Kuin heeft aangekondigd lijkt zich al te realiseren." ((4), pag 1194/5).

• De toekomst.

Uit deze punten komt m.i. naar voren dat de formulering van de gedachte van de NIEO en de krachtige pleidooien van het Zuiden voor zo'n nieuwe orde, eerder nadelig hebben gewerkt dan voordelig, althans beschouwd vanuit de doelstelling om het lot van de 800 miljoen allerarmsten zo snel mogelijk te verbeteren. Een moreel beroep van het Zuiden op het Noorden om te helpen zal veel effectiever zijn dan de bepleitte economische veranderingen. Hoewel erkend moet worden dat er een aantal factoren zijn die de mogelijkheden van de Noordelijke regeringen beperken, zijn er voldoende mogelijkheden die tot nu toe onbenut zijn gelaten. Een overtuigend moreel beroep op het Noorden zal daar ook meer bereidheid oproepen om mee te werken, dan tot nu toe getoond is.

Wanneer het Zuiden zijn politiek rond de NIEO zou voortzetten, hetzij uit ongevoeligheid voor het probleem van de allerarmsten, hetzij uit een angst het gezicht te verliezen, dan staan twee wegen voor het Noorden open. Welke weg gekozen wordt, hangt zeer sterk af van de vraag welke politieke stroming in het Noorden de overhand zal krijgen. Per slot van rekening is ook het Noorden geen homogeen geheel, en moet ook in het Noorden een politieke strijd gevoerd worden. Zou nu een beweging overheersen die de solidariteit voorop stelt, dan zou het Noorden de konfrontatie met het Zuiden aangaan, en alle economische middelen gebruiken om het Zuiden, zo goed als mogelijk is, te dwingen de rechten van de mens in ieder geval op economisch terrein te eerbiedigen. Zou daarentegen de beweging overheersen die de souvereiniteit van staten vooropstelt, dan laat het zich aanzien dat het Zuiden ook hier niet zal krijgen wat het wenst. Want wanneer de neo-liberale of rechtse beweging het in het Noorden voor het zeggen krijgt, dan zal deze beweging bij haar beleid zeer sterk geneigd zijn om slechts rekening te houden met wat die beweging voor het Noorden van belang acht. Er is dan alle kans dat de zogenaamde 'wederzijdse belangen' van het Brandt-rapport uitgehold worden, zodat alleen een eenzijdig belang van het Noorden gediend wordt. We kunnen dan denken aan de uitbreiding van de exportmarkten, de uitputting van de grondstoffen (de ontwikkeling van de kernenergie), het bevorderen van de politieke stabiliteit, de zorg voor uitstervende diersoorten en de aantasting van de grote regenwouden.

Indien het Zuiden aan de NIEO vasthoudt, zal ze dus in beide gevallen op een oppositie kunnen rekenen. Het geval dat er in het Noorden een beweging ontstaat die het Zuiden hier tegemoet zal treden, met hogere grondstofprijzen, meer industrialisatie e.d., is niet waarschijnlijk.

Een opmerking is geboden over de waarachtigheid van de aandacht van het Noorden voor de naleving van de (economische) mensenrechten in het Zuiden. Van de Meerssche (5) en Emmerij (6), om maar een paar te noemen, wijzen op het opportunisme waarmee het Noorden de mensenrechten recentelijk hebben gehanteerd, met als enig doel claims van het Zuiden af te houden. Dit is inderdaad een beschamende zaak. Zuid zal echter kunnen controleren dat er in het Noorden politieke bewegingen bestaan waarvoor het punt van de mensenrechten diepe historische wortels heeft, waar het opportunisme van andere politieke groeperingen, die toevallig¹⁷ de regeringsmacht hebben, geen afbreuk aan kan doen. Wanneer deze beweging, die solidair is met de allerarmsten, in het Noorden de overhand zou krijgen, dan moet Zuid die solidariteit wel degelijk serieus nemen, en de kwestie kan dan niet als opportunisme afgedaan worden.

De verschillende mogelijkheden kunnen overzichtelijk in schema worden gebracht

Schema van de keuzemogelijkheden	Het Zuiden kiest voor de Nieuwe Internationale Economische Orde (NIEO).	Het Zuiden kiest voor de allerarmsten.
Het Noorden kiest voor soevereiniteit en een neo-liberale politiek (de huidige situatie)	Tegenstellingen tussen Noord en Zuid: door van haar machtspositie gebruik te maken trekt het Noorden alles naar zich toe; de morele positie van Zuid is verzwakt. 6	Tegenstelling: een harde economische politiek van Noord, maar Zuid voert intern een beleid dat de sociale klappen kan opvangen, maar, met moeite. 4
Noord kiest voor soevereiniteit, maar gaat mee in de NIEO (de situatie die velen als gewenst beschouwen, zoals blijkt ook de kommissie Brandt)	Samenwerking: industrialisering van Zuid; inflatie door hogere grondstoffenprijzen; scherpere concurrentie tussen arme landen om de export naar het westen; militaire uitgaven in Noord en Zuid; verslechtering van de positie van de allerarmsten. 5	Per definitie een tegenstelling, want terwijl Noord nu industrialisatie van Zuid en verhoging van de grondstoffen-prijzen wil, wil Zuid dit niet meer. Op sommige terreinen is echter samenwerking mogelijk, zoals in de hulp. Een zekere verbetering voor de allerarmsten. 3
Noord kiest voor solidariteit met de allerarmsten (in mijn ogen gewenst)	Tegenstelling: terwijl Zuid zelfstandigheid wil, en ook kiest voor industrialisatie, handel, wetenschap en militaire macht, probeert Noord Zuid te dwingen meer aandacht aan de allerarmsten te geven. Door de machtspositie van Noord bestaat er voor de allerarmsten enig perspectief. 2	Samenwerking: een mondiaal streven om de 800 miljoen allerarmsten te helpen. Industrialisatie en grondstoffenproblematiek krijgen een veel lagere prioriteit, worden op de lage baan geschoven. 1

Bij dit schema zij gezegd dat hier zeer krachtig vereenvoudigd is. We hebben van politieke, economische en sociale verschillen in Noord en Zuid geabstraheerd, en het keuzeprobleem wordt nogal scherp gesteld. Maar dit is ook precies wat gewenst was: want we wilden de grote lijn vangen.

Enigszins paternalistisch heb ik aangegeven wat volgens mij de volgorde van voorkeur zou zijn van de verschillende combinaties. Het eerst gewenste wordt met een 1 aangegeven, het laatst gewenste met een 6.

Men kan uit deze volgorde mijn persoonlijke inschatting aflezen. Iemand die optimistischer is ten aanzien van het gedrag van de ontwikkelingslanden, zal geneigd zijn de getallen 4 en 5 om te wisselen. Op basis van de politiek van de ontwikkelingslanden tot nu toe, vind ik een dergelijk optimisme echter misplaatst.

Wanneer we de (door mij, maar waarschijnlijk ook door 800 miljoen anderen) gewenste situatie tegenover de realiteit plaatsen, dan zien we een enorme kloof. Want terwijl 1 gewenst is, is 6 de realiteit (afgezien van enkele landen die op 4 zitten).

Uitdrukkelijk zij gesteld dat ik me verzet tegen de visie dat de NIEO en de basisbehoeftenstrategie niet tegengesteld maar komplementair zouden zijn, welke visie bijv. in (5), pag 195, wordt geuit. Hierboven is juist op die tegenstelling gewezen. Opvallend is ook dat (5), pag 128, stelt dat "het beleid van de ontwikkelingslanden is in het raam van de NIEO te weinig afgestemd op basisbehoeften en landbouwontwikkeling " !! (Spreekt zichzelf dus tegen.)

De gedachte dat NIEO en basisbehoeftenstrategie (BBS) komplementair zouden zijn, of dat een BBS een NIEO zelfs zou impliceren, wordt mijns inziens door een misverstand ingegeven, in casu dat men zijn eigen voorstellingen gaat verwarren met de voorstellen die daadwerkelijk door de Derde Wereld zijn gedaan. (Vergl. (16), (17) en (18), en (23).) 7)

Nogmaals zij gesteld dat we hierboven een aantal voorstellen uit de NIEO geëvalueerd hebben, en dat deze voorstellen ineffektief bleken m.b.t. het doel de basisbehoeften te voorzien. Inderdaad mag gesteld worden dat de NIEO ook nog andere maatregelen bevat (zoals het recht op nationalisatie e.d.), maar de genoemde zaken vormen toch wel de 'body' van de NIEO.

Aan de andere kant heeft de gedachte van een NIEO in het Westen de reactie opgeroepen om te denken over een NIO - een 'NIEO' waarin de kwalifikatie 'economische' weggelaten is. Het is juist in deze gedachten rond een NIO dat de basisbehoeften een integraal bestanddeel van de Nieuwe Orde uitmaken. (Vergelijk bijv. het RIO-rapport (19); en daarin met name de bijdragen van Mahbub ul Haq.)

Het is echter ontoelaatbaar wanneer men beide voorstellingen met elkaar gaat verwarren. Een dergelijke verwarring miskent namelijk het feit dat de wens tot onafhankelijkheid in het Zuiden nog bijzonder krachtig leeft. De lezing van president Nyerere in Arusha (opgenomen in (5)) is van die wens doordrongen, en ook de recente konferentie van Derde-Wereld-ekonomen in Havana gaf daar blijk van. De voorstellen voor de NIEO zijn nu juist op die onafhankelijkheid gericht, en niet zozeer op de basisbehoeften (de vervulling waarvan afhankelijk is van het beleid van het individuele land). Het is juist het doel van dit artikel om het onderscheid tussen de NIEO en de NIO aan te geven.

Men zou nog kunnen overwegen of er iets te repareren valt, en of het mogelijk zou zijn om de komplementariteit tussen NIEO en BBS alsnog aan te brengen. Dat zou betekenen dat de hierboven als ineffektief beoordeelde maatregelen bijgesteld zouden worden tot hulpmiddelen voor de BBS. Waar hierboven op de wenselijkheid van een fonds voor de spreiding van financiële risico's gewezen is, zou een grondstoffenfonds, zoals bepleit in de Noord-Zuid dialoog, deze rol kunnen gaan vervullen. En hoewel het niet strikt nodig is dat Noord aan zo'n fonds deelneemt, vormt deelname ook weer geen bezwaar.

Wanneer men volgens deze lijnen gaat denken, dan rijst bij mij evenwel het bezwaar dat het bespiegelingen in het imaginaire vlak zijn. Aan de voorwaarde dat het beleid op de basisbehoeften gericht is is immers niet voldaan. Er geldt slechts: als er een BBS gevoerd wordt, dan kunnen de instrumenten van de NIEO niet als bezwaarlijk ervaren worden, en dan kunnen die instrumenten misschien ook wel ten behoeve van de basisbehoeften gehanteerd worden. Deze implicatie geldt niet omgekeerd. En zolang bovendien niet aan de vooronderstelling is voldaan, moeten de voorstellen voor de NIEO niet mooier voorgesteld worden dan ze zijn. Noord zou, als het de basisbehoeften tenminste belangrijk vindt, zijn vergadertijd beter moeten besteden dan aan de NIEO.

Het lijkt me daarbij voor de democratieën van het Westen van groot belang, dat zij eens de balans opmaken van twintig à dertig jaar binnenlands beleid in de ontwikkelingslanden. Waar heeft men de prioriteiten gelegd? Deze vraag kan beantwoord worden met abstrahering van de buitenlandse invloeden - afgezien dan van het feit dat onder Amerikaanse (e.d.) beïnvloeding (uiterst) rechtse regeringen aan de macht zijn geholpen. De vraag moet dan gesteld worden of de ontwikkelingslanden, zuiver en alleen op basis van hun onderontwikkeldheid, nog wel de 'benefit of the doubt' verdienen. Misschien dat dan de konklusie zal worden bereikt - voor velen misschien verbijsterend - dat de meeste landen in het Zuiden een economie hebben die precies dat onvervalste 19e eeuwse kapitalisme is, dat niet door enige sociale zorg verzacht wordt, en dat het Noorden slechts met moeite van zich af heeft kunnen schudden. (Vergl. (20) en (21).) Wanneer de westerse democratieën zich hiervan grondig rekenschap geven, zoals minister De Koning min of meer al deed, dan zullen ze ook inzien dat het Zuiden in eenzelfde ontwikkeling gesteund moet worden. Sterker nog, het Noorden beschikt over instrumenten die sturend kunnen werken. 8)

Belangen, rechten en plichten.

In het voorgaande zijn een aantal principiële kwesties aangeroerd. De soevereiniteit van de ontwikkelingslanden werd gesteld tegenover de Universele Rechten van de Mens, de solidariteit met de allerarmsten werd gesteld tegenover de wederzijdse belangen van Noord en Zuid. Het is nuttig deze belangen, rechten en plichten explicieter tegenover elkaar te zetten.

Omdat het BR uitdrukkelijk bedoeld is om de impasse in de Noord-Zuid dialoog te doorbreken, is het rapport sterk geneigd de wederzijdse belangen van Noord en Zuid te beklemtonen. Evenwel wordt ook uitdrukkelijk gesteld dat dit een pragmatische keuze is: "Er dient een begin te worden gemaakt (...), en het ligt voor de hand om daar te beginnen waar het positieve wederzijdse belang bij veranderingen kan worden aangetoond." (pag 38).

Daarnaast wordt echter ook de solidariteit benadrukt: "We geloven niet dat alleen het wederzijdse belang voldoende basis vormt voor al die veranderingen die noodzakelijk zijn." (pag 37). "We zijn ons er wel van bewust dat in verscheidene hulpverlenende landen humanitaire bezorgdheid en zedelijke beginselen de voornaamste drijfveren zijn voor de steun van het publiek voor hulp aan het buitenland - een bezorgdheid die wij delen. (...) De hulp moet voornamelijk op humanitaire gronden worden gerechtvaardigd." (pag 47-48).

"Alleen in een geest van solidariteit, gebaseerd op eerbied voor het individu en op het gemeenschappelijke welzijn, zal het mogelijk zijn de oplossingen te bereiken die nodig zijn." (pag 247).

"(...) de vereiste politieke beslissingen (...) zullen niet mogelijk zijn zonder de mondiale consensus op moreel niveau, dat de grondslag voor een mondiale of nationale orde moet worden gevormd door de mens en de eerbied voor zijn wezenlijke rechten, zoals omschreven in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Alleen wanneer deze denkbeelden oprecht door regeringen, en in het bijzonder door de enkeling, worden aanvaard, zullen de politieke beslissingen mogelijk en uitvoerbaar zijn. Dit vereist een intensief vormingsproces om de openbare mening in elk land te doordringen van de vitale noodzaak tot handhaving van de waarden zonder welke er geen werkelijke economische ontwikkeling en, bovenal, geen gerechtigheid, vrijheid of vrede zullen zijn." (pag 248).

Hoewel het BR zo een ruime plaats inruimt voor de solidariteit, wordt de problematiek van structuurwijzigingen in het kader van de ontwikkeling van een NIEO vanuit de optiek van de wederzijdse belangen behandeld - en omdat dat de hoofdmoot van het BR is, krijgen deze wederzijdse belangen de grootste aandacht.

In een lezing heeft de Nederlandse minister van ontwikkelingssamenwerking De Koning kritiek gegeven op een benadering, waarin de wederzijdse belangen centraal zouden staan (zie (2), pag 232):

Ik bespeur hier en daar een trend om de samenwerking met de ontwikkelingslanden die van hulp afhankelijk zijn ook en uitsluitend een basis te willen geven van wederzijds belang. Dat is de politieke overweging dat deze landen alleen via groei en ontplooiing zich vrede-lievend zullen gedragen, hetgeen dan weer de grondslag is voor vreedzame samenleving met de rijke landen. Zo'n redenering is mogelijk, maar ik vind hem om drie redenen ontoereikend als basis voor ontwikkelings-samenwerking.

- In de eerste plaats is deze redenering gebaseerd op een gezamenlijk belang op zeer lange termijn. En wij weten allen dat de langetermijn in de politiek niet zwaar weegt.

- In de tweede plaats staat tegenover het langetermijn belang vaak een korte termijn offer. Denkt u bijvoorbeeld aan het verval van werkgelegenheid in bepaalde sectoren in de rijke landen door concurrentie uit de ontwikkelingslanden. Het is waar, dat de betekenis

hiervan voor de economie van de rijke landen uiterst gering is en dat tegenover het verval van de werkgelegenheid in sommige sectoren, die in andere zal toenemen. Maar die overschakeling kost tijd en moeite en dat wordt als een offer ervaren.

- In de derde plaats - en dat is voor mij het meest fundamentele punt - acht ik het pure belang een onvoldoende grondslag voor het voeren van politiek. De geschiedenis laat zien dat er steeds landen en mensen zijn die in moeilijkheden raken, die in een zwakke positie komen. Steeds zijn er de machtelozen. Voor die machteloze mensen is een beleid gebaseerd op het beginsel van alleen belang niet toereikend. Voor de verworpenen der aarde is geen plaats in een wereld die door louter belang wordt geregeerd.

Het leed van deze mensen is de werkelijke motoriek voor ontwikkelingssamenwerking. Het is hun recht om te bestaan; dat maakt de samenwerking voor ons tot een plicht. Als wij in die plicht falen, dan schieten wij menselijkerwijs tekort.

Reagerend op het BR zegt de minister ook:

In uw rapport bent u in het bijzonder ingegaan op het probleem van de voedselvoorziening. Ik deel uw zorg voor dit vraagstuk. Voedsel is de meest elementaire levensvoorwaarde voor ieder mens. Tezamen met behuizing, kleding en primaire medische zorg vormt het de basis voor menselijk bestaan.

In uw rapport heeft u gewezen op de noodzaak van vergroting van de voedselproductie in de ontwikkelingslanden, op de noodzaak om voedselhulp te geven, op de wenselijkheid om voorraden te vormen om plotselinge veranderingen in vraag en aanbod op te vangen en op de

wenselijkheid van een regulering van de graanmarkt door middel van een nieuwe graanovereenkomst.

De eerste twee elementen, vergroting van de voedselproductie en voedselhulp, zijn beide bitter nodig en zullen grote inspanning vragen van de ontwikkelingslanden zelf en van de hulpgevende landen. Van wederzijds belang is in dit geval geen sprake. De rijke landen zullen bereid moeten zijn op grote schaal bijstand te geven om de vergroting van de voedselproductie in de ontwikkelingslanden tot stand te brengen en om voedselhulp te geven.

Bij deze mooie woorden past het ook om naar het feitelijke beleid van De Koning te kijken. In dit geval kan op één punt in de lezing van De Koning gewezen worden, dat er nogal uitspringt (en dat de kranten haalde):

"In de derde plaats acht ik maatregelen onontkoombaar om tot vermindering van de schulden van de ontwikkelingslanden, die tot het gigantische bedrag van 300 miljard dollar zijn opgelopen, te komen. Het is nodig om ook hier een differentiatie toe te passen naar de verschillende posities waarin de arme landen verkeren. De situatie van Tanzania is naar aard en inhoud nu eenmaal niet vergelijkbaar met die van een land als Brazilië.

Ik denk dat wij in ieder geval tot drastische maatregelen zullen moeten komen voor die landen die geen olie exporteren, die niet in aanzienlijke mate industrieproducten aanbieden en die moeilijkheden hebben met de financiering van hun betalingsbalanstekorten uit commerciële bronnen.

We zouden kunnen overwegen om de bilaterale hulp aan deze categorie landen voortaan alleen in de vorm van giften te geven en om tot een systeem van afbouw van hun schulden te komen. In concreto stel ik voor dat de schulden die deze landen aan de overheden van de rijke landen hebben in de komende tien jaren elk jaar met 10 procent worden verminderd. (...) Als dat gekombineerd wordt met een besluit om de overheidshulp voortaan alleen in de vorm van giften te geven, betekent dit dat in 1990 er geen schulden meer van staat tot staat tussen arme en rijke landen zullen bestaan." (pag 229).

Onduidelijk is hoe groot het bedrag is waarover die tien procent berekend moet worden. Toch is de beleidsintentie duidelijk: er wordt niet de prioriteit bij de voedselhulp gelegd, en er bestaat geen enkele overweging om de crediteurspositie te gebruiken als een hefboom om de afhankelijke ontwikkelingslanden zover te krijgen dat zij ook in hun binnenlandse politiek de prioriteit gaan leggen bij voedselhulp en landbouw.

Met dit kleine voorbeeld zijn we bij de vraag aangeland: hoever mogen we met onze solidariteit gaan? Mogen we zelfs zover gaan dat we ons 'inmengen in binnenlandse aangelegenheden'?

Het lijdt geen twijfel dat de ontwikkelingslanden zich de laatste jaren op hun soevereiniteit hebben vastgebeten, en zeer gauw klaar staan met het verwijt dat men zich in hun binnenlandse aangelegenheden inmengt. Toch meldt Schrijver (3) als een positief punt van het overigens teleurstellende Tweede Ontwikkelings Decennium:

"Maar wellicht nog belangrijker is dat een normatief raamwerk voor de ontwikkelingssamenwerking is ontstaan, dat veel invloed heeft gehad en nog heeft op het denken en handelen van staten en internationale organisaties. Keer op keer is gesteld dat de hoofdverantwoordelijkheid voor het ontwikkelingsproces bij de ontwikkelingslanden zelf ligt. Die verantwoordelijkheid leidt tot plichten van staten tegenover hun onderdanen, die hun recht op een behoorlijke levensstandaard en ontplooiingsmogelijkheden verwezenlijkt willen zien. Uit deze plichten vloeien voor de staat ook rechten voort, zoals beschikkingsmacht over de eigen natuurlijke hulpbronnen en het recht om zelf het economisch verkeer te kiezen dat men wil. Daarnaast is echter altijd gesteld dat economische en sociale ontwikkeling een verantwoordelijkheid van de gehele internationale gemeenschap is. Verwey konstateert dat er in het hedendaagse volkenrecht een plicht van staten bestaat

om samen te werken voor 'global welfare' en na een uitvoerige analyse van ontwikkelingsrelevante V.N. resoluties poneert hij de stelling dat het vandaag de dag erg moeilijk voor regeringen is te ontkennen dat "... they have accepted a common duty to cooperate for the establishment of a New International Economic Order." (pag 11)

Er zijn, ondanks dit positieve geluid, toch een paar redenen om somber tegen de kwestie aan te kijken. Hoewel men zou kunnen stellen dat de richting van de te ontwikkelen NIEO wel globaal vastligt, is er nog zeer veel verschil van inzicht tussen de landen hoe het beleid precies ingevuld moet worden. Daarbij zou men nog altijd van 'samenwerking' kunnen spreken, ook al bestaan er grote verschillen van inzicht: zolang men het maar eens is over globale principes ! En dat is natuurlijk een ernstige kritiek: want hoewel het leuk is om te horen dat men internationale overeenstemming heeft bereikt, is het wel teleurstellend wanneer daarna niet precies kan worden aangegeven waarover men het eens is.

Minister De Koning is inderdaad duidelijker wanneer hij erkent dat de weg naar de formulering van een internationaal recht op voorziening in basisbehoeften lang is:

Eigenlijk gaat het om de formulering van een nieuw stuk volkenrecht, dat internationaal moet bereiken wat nationaal reeds tot stand gekomen is. Die totstandkoming zal een moeilijk proces zijn. Het blijkt niet mogelijk om een kant en klaar bindend systeem van volkenrechtelijke overeenkomsten die daartoe leiden te sluiten. De weg er heen zal langer en geleidelijker moeten zijn.

Wij zullen eerst moeten komen tot identificatie van de terreinen waar de urgentie het hoogst is en wij zullen moeten trachten daarover eerste afspraken te maken in de vorm van niet-bindende regels en gedragscodes. Voortdurend zullen wij moeten trachten deze afspraken een grotere mate van bindendheid te geven door versterking van controle en door invoering van klachtrecht. Het doel moet zijn en blijven om tenslotte een stelsel van verplichtende volkenrechtelijke regels tot stand te brengen.

Daarnaast vinden we ook in de resoluties van de VN een grote nadruk op de souvereiniteit van staten, zoals bijv. in een resolutie mbt de NIEO:

"The new international economic order should be founded on full respect of the following principles: (a) Sovereign equality of States, self-determination of all peoples, inadmissibility of the acquisition of territories by force, national integrity and noninterference in the internal affairs of other States, (...)" (7, pag 799). Is het hier illustratief dat "States" wel met een hoofdletter wordt geschreven en "peoples" niet ?

Er is derhalve voldoende reden om te veronderstellen dat de discussie over de tegenstelling Mensenrechten - Souvereiniteit niet in consensus is uitgelopen en er is alle reden om te veronderstellen dat de ontwikkelingslanden zich afwijzend zullen opstellen tegenover inmenging in hun 'binnenlandse aangelegenheden'. Alleen wanneer het Noorden bereid zou zijn om de hulp drastisch te verhogen, zou het Zuiden bereid gevonden kunnen worden om akkoord te gaan met een onderschikking van de souvereiniteit aan de mensenrechten.

Van belang is hier ook de vraag in hoeverre de 'wederzijdse belangen' van Noord en Zuid, zoals het BR ze aan ons presenteert, wel degelijk wederzijds zijn. Er is al duidelijk gesteld dat een groot aantal van de 'belangen van Zuid' eigenlijk de belangen van de regeringen van Zuid vormen. Er speelt echter ook nog iets anders.

Ik denk dat het juist is om te stellen dat de houdingen van Noord en Zuid min of meer parallel lopen met een onderscheid in lange en korte termijn - denken. Het Zuiden denkt voornamelijk in termen van de korte termijn. Haar doelstellingen zijn, gezien de voorstellen van de NIEO en gezien de praktijk, industrialisatie, modernisering van delen van de economie, moderne wetenschapsbeoefening, aankoop van modern wapentuig, ontginning van grondstoffen, export naar het Noorden, en dergelijke. Het Noorden heeft al dit soort zaken al gerealiseerd, en kan zich permitteren naar de neveneffecten te kijken die zich op langere termijn openbaren. De zorg van (vaak verlichte mensen in) het Noorden is het milieu, de uitputting der grondstoffen, de politieke

stabiliteit in de wereld, de gevolgen van de bevolkingsexplosie (van nu tot 2000 neemt de wereldbevolking met ong. 2 miljard mensen toe), en dergelijke. Deze lange termijn problemen krijgen grote aandacht in het BR - en niet voor niets is de subtitel van het BR 'een overlevingsprogramma'. Maar het begrip 'overleven' leeft eigenlijk alleen in het Noorden. Het Noorden merkt immers welke last haar welvaart op de wereld legt; en het Zuiden heeft eigenlijk veel eenvoudiger zorgen - mede omdat de regeringen in het Zuiden niet zo op een mensenleven letten.

Het BR is nu blijkbaar gericht op het op elkaar afstemmen van deze tegengestelde korte en lange termijn benaderingen. Door op de korte termijn iets in te leveren kan het Noorden op de langere termijn de politieke stabiliteit in de wereld en de economische welvaart van haar burgers behouden. Door zich aan afspraken over de langere termijn te verbinden, kan het Zuiden op de korte termijn bij het Noorden een potje breken.

Het is onmogelijk om te zeggen of de verzoenpoging van de commissie Brandt gelukt is, en of er niet een partij is die er beter vanafkomt. Wanneer we kijken naar de voorstellen voor de NIEO, dan zouden we geneigd zijn om te stellen dat het Zuiden, omdat de maatregelen tamelijk ineffektief zijn, er bekaaid vanafkomt. Aan de andere kant zijn er recente berichten (zoals in De Volkskrant, 27/3/81) dat het met de 'ondergang van de wereld' nogal meevalt. Er zou nog genoeg energie zijn om de behoefte voor de komende 50 jaar te voorzien, zelfs als de wereldbevolking tot acht miljard mensen verdubbelt en de totale vraag naar energie verviervoudigt - hetgeen optimistischer is dan tot nu toe gedacht werd. Dit zou kunnen betekenen dat het harde economische beleid van de ontwikkelingslanden (industrialisatie, grote inkomensongelijkheid) meer mogelijkheden zou kunnen krijgen, zodat de inwoners van die landen tegen 2030 wel allemaal te eten zouden kunnen hebben - zodat het beleid op lange termijn tot de gewenste 'ontwikkeling' leidt.

Het nadeel bij dit alles is dat de allerarmsten van tegenwoordig uit de boot gaan vallen - of de grote verzoenpoging van de commissie Brandt nu wel of niet gaat lukken. Hoewel alle tekenen op een mislukking wijzen (15), zal bij een 'sukces' het probleem van de allerarmsten zeker niet het centrale probleem zijn dat aangepakt wordt.

Besluit.

Tegen deze achtergrond wordt gepleit voor een opstelling van het Noorden en het Zuiden die het probleem van de allerarmsten de hoogste voorrang geeft. Voor het Noorden betekent dit een drastische inkomensachteruitgang, voor het Zuiden betekent dit het inslikken van een hele hoop aspiraties.

Dit zal bijv. een ruimtelijke spreiding van het ontwikkelingsvraagstuk kunnen impliceren. Landen in Zuid-Amerika die niet of nauwelijks met het voedselvraagstuk te maken hebben, zouden pas op langere termijn aandacht krijgen. Opgemerkt moge worden dat de relatieve ontwikkeling van dit kontinent juist ook een gevolg is van de redelijke voedselvoorziening daar. Dit onderstreept het belang van een goede landbouwsector voor een land, en dus ook de verplichting om bij de ontwikkelingshulp in de eerste plaats naar de landbouw te kijken. Tevens moet rekening gehouden worden met de mogelijkheid dat sommige gebieden, waar landbouw niet reëel is, volledig van voedselhulp afhankelijk blijven. Hoewel dit lokaal niet 'juist' kan lijken, is het vanuit wereld-oogpunt zeer voorstelbaar. De tweede poot van dit beleid is om de groei van de wereldbevolking stil te zetten. Wanneer aan de wereldbevolking de zekerheid is verschaft dat de 'oude dag' verzekerd is, en wanneer er een overvloedige verspreiding van voorbehoedsmiddelen is, en wanneer ook de voedselverstrekking afhankelijk wordt gesteld van het aantal kinderen per persoon, dan kan op een vertraging van de bevolkingsgroei gehoopt worden. Overigens vat ik de bevolkingsgroei met Todaro (22) niet op als een oorzaak van het ontwikkelingsprobleem, maar wel als een last die het probleem groter maakt.

Wanneer de oplossing van het probleem van de allerarmsten als de korte termijn doelstelling wordt geaccepteerd, dan lijkt dit ook gunstige gevolgen voor de lange termijn te hebben. Het stabiliseren van de bevolkingsgroei zou een grote last wegnemen. Een selectieve ⁹⁾ industrialisatie van het Zuiden zou het Noorden iets meer ruimte geven om haar eigen economie te herstrukturieren. Er komt ook iets meer tijd om tussen Noord en Zuid afspraken te maken over de richting waarin de betrokkenen zich zouden moeten specialiseren. Een minder snelle industrialisatie zou ook het grondstoffenprobleem iets minder snel doen optreden. Er ontstaat ook meer tijd om na te denken over de gevolgen van de industrialisatie van het Zuiden voor het milieu aldaar. Deze lange termijn effecten lijken met name in het voordeel van het Noorden, dat nu eenmaal voor die effecten gevoeliger kan zijn. Het Zuiden zal echter kunnen merken dat een dergelijke politiek ook offers van het Noorden zal vragen. Door inkomensachteruitgang, vergroting van de efficiency van haar industrie (energiebesparing e.d.) en door de duurzaamheid van de produkten te vergroten, kan het Noorden het mogelijk maken dat het Zuiden meer aandacht aan de landbouw gaat besteden en een selectief industrialisatiebeleid gaat voeren (dat minder automatisch op 'technologisch geavanceerde' industrie is gericht).

Een overvloed aan rapporten geeft aan dat zo'n basisbehoeftenstrategie op zich mogelijk is (zie bijv. (6) en (9)). Zelfs wanneer er een situatie zou moeten worden gekreëerd waarin tientallen miljoenen mensen gedurende vele jaren slechts van voedselhulp afhankelijk zouden moeten blijven, dan nog zou dit een technisch haalbare zaak zijn - als het Noorden maar bereid is om de prijs te betalen. De gedachte dat een dergelijke massale en langdurige voedselhulp slechts tot parasitisme zou leiden, kan gemakkelijk verworpen worden: enerzijds laten zich voldoende werkopdrachten verzinnen, en anderzijds blijven er nog voldoende andere werkpijlers over, zoals het verlangen naar luxe goederen, die niet onder de basisbehoeften vallen. Een basisbehoeftenstrategie is dus niet alleen moreel geboden, hij is ook haalbaar, en volstrekt niet in strijd met het gezonde economische denken.

Of deze mogelijkheid benut wordt, hangt nu van de politici af. En Noord en Zuid zullen de verandering moeten willen. Maar het is niet strikt nodig dat men de reactie van de ander afwacht. Wanneer één van beide het initiatief neemt, dan is een korte periode van confrontatie misschien niet ondenkbaar, maar de kans op samenwerking op langere termijn neemt dan wel toe. ⁸⁾

Het is aan de leiders van Zuid om zich af te vragen hoe ze het meest voor hun land en volk kunnen betekenen en hoe de geschiedenis over hen zal oordelen - wat twee zaken zijn die mogelijk zelfs voor dictators boven het persoonlijke belang uitstijgen. Het is aan de leiders van Noord om de solidariteit met de allerarmsten de gestalte te geven, waarover men zich al zo vaak in woorden heeft uitgelaten. ¹⁰⁾

Er is wat beweging in de zaak. Het Brandt-rapport kan beschouwd worden als een exercitie van politici om de zaak voor zichzelf nog eens op een rijtje te zetten - want welbeschouwd noemt het rapport geen nieuwe zaken, en herhaalt het alleen allerlei voorstellen die elders al gedaan zijn (zoals in (19)). We kunnen kritiek uiten op het feit dat de commissie zich te vrijblijvend tegenover het binnenlandse beleid van de ontwikkelingslanden heeft opgesteld, maar de exercitie als zodanig moet op prijs gesteld worden.

Thomas Cool
Naber Passage 18

Groningen, 28 mei 1981

& 20 juli 1981

Met dank aan N. Schrijver en L. Emmerij voor hun welwillende en kritische reacties op eerdere versies van dit artikel.

Voetnoten.

- 0) Hoewel ik deze voorstellen niet bestudeerd heb, ga ik ervan uit dat ze niet veel anders zijn dan wat in het Brandt Rapport gesteld wordt.
- 1) De relatie tussen modernisatie, economische groei en levensstandaard is vanzelfsprekend ingewikkelder dan deze veronderstelling doet vermoeden, en de veronderstelling is niet altijd juist. Modernisering kan zóveel fondsen vergen, dat een (korte) negatieve groei het gevolg is. Groei kan soms ook via inkomensverdeling bereikt worden, en niet direkt via modernisering (bijv. t.g.v. werkloosheid). Juist dit laatste lijkt voor veel ontwikkelingslanden van belang. Elementaire aanzetten tot de discussie vindt men in (13) en (14).
- 2) De materiële en immateriële mensenrechten worden vaak als ondeelbaar beschouwd - en terecht. Dit neemt niet weg dat deze principiële ondeelbaarheid toch tot een praktische deelbaarheid aanleiding kan geven. In de kontekst van een veranderende wereld kunnen we immers de politiek voeren om de materiële levensomstandigheden te verbeteren zonder de immateriële omstandigheden te laten verslechteren. In een dergelijke kontekst van verandering is een academische discussie over wat nu wel en wat nu niet 'materiëel' is vrij irrelevant geworden. (Overigens zij opgemerkt dat ook J. Galtung (16) een dergelijk onderscheid tussen in principe niet te delen materiële en immateriële rechten aanbrengt.)
- 3) Ongetwijfeld geldt dat niet iedereen even gemakkelijk van deze stellingen overtuigd zal zijn. Te bewijzen zou zijn: dat het Zuiden voor een 'modernistisch' ontwikkelingsmodel gekozen heeft, en dat dit model (de NIEO !) tot verwaarlozing van de eigen bevolking zal leiden. Deze stellingen vormen voor een belangrijk deel de ruggegraat van dit artikel, doch erkend moet worden dat niet aan een volledig bewijs wordt toegekomen, maar alleen aan een kritiek op de meeste instrumenten van de NIEO. Elaboratie op het bewijs zou echter te ver voeren - ook omdat onduidelijk is wat men onder een 'volledig' bewijs zou verstaan. Desalniettemin worden de stellingen toch wel bevestigd door referenties (9) (17)(20) t/m (23). Men moet vervolgens niet vergeten in welke kontekst de gedachte aan een NIEO geboren is. Onder invloed van het moderniserings-beleid hebben de ontwikkelingslanden namelijk wel een groei gekend, maar, deze groei bleek toch teleurstellend laag te zijn: en de NIEO zou moeten dienen om een nog hogere groei mogelijk te maken. Terwijl dit de kontekst is waarin het Zuiden haar NIEO plaatst, is er vanuit verschillende zijden, zoals de Wereldbank, op gewezen, dat de economische groei die er in het verleden gerealiseerd is, niet aan de allerarmsten (de onderste 40%) ten goede is gekomen. Gezien deze konstatering lijkt de verwachting, dat een voortgaande economische groei in het Zuiden (t.g.v. de NIEO) bij een ongewijzigd beleid in het Zuiden toch aan de allerarmsten ten goede zal komen, misplaatst.
 Wanneer men overigens vraagtekens bij deze argumentatie blijft plaatsen, en de mogelijkheid van een komplementariteit tussen NIEO en BBS blijft onderschrijven, dan zou ik, na al mijn pogingen tot overtuigen, de taak van de bewijslast op andere schouders willen leggen, en willen vragen of men mij kan bewijzen dat NIEO en BBS komplementair kunnen zijn. Dit zou, en passent, natuurlijk in een welles-nietes discussie kunnen eindigen. Een uitweg vormt dan de mogelijkheid om de verschillende mogelijkheden (bijv. om de zes verschillende scenario's uit het schema) m.b.v. een wereldmodel door te rekenen. Er zij dan gezegd dat ik dit al overwogen heb voor het model SARUM. Dit idee bleef echter in het stadium van overweging, enerzijds omdat het zowiezo een ontzaglijke taak is, anderzijds omdat SARUM-eigenlijk zeer onbevredigend is.
- 4) Hulp wordt natuurlijk wel als instrument voor de NIEO genoemd, maar vaak met zo'n negatieve waardering, dat men met even veel recht mag zeggen dat het geen instrument is (mogelijk de beste typering: een oneigenlijk instrument). De kritiek is immers (a) dat hulp een aalmoes zou zijn (een liefdadigheid die vernedert), (b) dat hulp een alibi zou zijn om de bestaande

'strukturele economische ongelijkheden' in stand te houden, en (c) dat hulp de ontvanger afhankelijk maakt van de hulpverstrekker. Ik mag erkennen dat ik voor deze bezwaren niet geheel ongevoelig ben. Maar tegelijkertijd will ik benadrukken dat hulp in ekonomisch opzicht het effectiefste instrument is dat men zich voor ontwikkeling kan indenken. Vervolgens geldt (ad a) dat men de hulp als een recht zou moeten beschouwen, (ad b) dat de hulp juist nodig is om de strukturele achterstanden wég te werken, en (ad c) dat zo'n bezwaar toch wat belachelijk is: alsof het volstrekt gratis ontvangen van geld tot afhankelijkheid leidt ! Eerder geldt dat men met indicentele inkomsten investeringen gaat plegen die strukturele (jaarlijks terugkerende) inkomsten vergen: maar dan is het niet de hulp die tot afhankelijkheid leidt, maar de besteding van de hulp ! (Hieraan tegemoet komend pleit ik dan voor strukturele en automatische hulp, mits ...)

- 5) Het voorstel van de spreiding van de financiële risico's over tijd en ruimte wordt natuurlijk al onderzocht, en er wordt al gewerkt aan een systeem van 'kompensatoire financiering'. Als zodanig is mijn kritiek hier dus gratuit - al gehoord en al begrepen. Men begripte mijn eigenlijke kritiek dus goed: als men al begrepen heeft dat stabilisatie van de grondstoffenprijzen geen instrument voor ontwikkeling is (dus noch noodzakelijk, noch voldoende), waarom dan toch die aandrang van Zuid om het te bespreken, en waarom dan toch de neiging van het Brandt-rapport om er een issue van te maken ?
- 6) Voorbeeld van zo'n elementaire denkfout is de kop van een verslag in de Volkskrant van 26 mei 1981: "IMF verscherpt kloof arm en rijk".
- 7) Toen dit artikel al grotendeels geschreven was, kreeg ik van P. Terhal de tekst van een lezing van Galtung (16). Uit die lezing komt nogmaals naar voren hoe belangrijk het is, dat men de NIEO en de BBS op hun merites beoordeelt. Het is zinvol om Galtungs visie hier nader te bespreken, want de fundamentele vragen kunnen hier duidelijk naar voren komen.

Gelukkig blijken Galtung en ik het over een aantal punten eens te zijn. Er zijn echter nog voldoende meningsverschillen om mijn artikel als een concurrerende bijdrage te beschouwen.

Overeenstemming bestaat over het inzicht dat: "Whereas NIEO is very macro, essentially dealing with relations between regions of the world at the global level ( ) Basic Needs is a micro approach, going down to the level of the single individual human being." (16, pag 1).

Vervolgens maakt Galtung een onderscheid tussen een 'optimistisch' en een 'pessimistisch' model: waarin dat laatste gekenmerkt wordt door een zeer ongelijke inkomens- en vermogensverdeling. Dan: "If one assumes that the pessimistic model gives a more realistic description of the majority of Third World countries today the NIEO and the BN approaches may in fact be contradictory. ( ) if past experience is a guide the outlook is not too bright." (pag 3).

Verschillen ontstaan wanneer Galtung begrip opbrengt voor de élites van de Derde-Wereld-landen wanneer zij de BBS gaan bekrifiseren: "If the First World has a right to question NIEO, the Third World certainly has the right to question BN approaches ( )" (pag 6). Iedereen heeft natuurlijk altijd het recht om alles te zeggen (?), maar dat lijkt Galtung niet te bedoelen.

Het centrale punt van kritiek op Galtung is echter, dat hij aan het slot twee soorten NIEO's onderscheidt: een NIEO met en een NIEO zonder binnenlandse veranderingen in de ontwikkelingslanden; het gevolg is dan dat hij tot de konklusie komt dan NIEO en BBS met elkaar in overeenstemming kunnen zijn. Maar, deze konklusie lijkt mij dan niet meer dan het gevolg van een 'begging of the question' !

Mijn eigen benadering is: om de gedane voorstellen van de Derde Wereld voor een NIEO als uitgangspunt te nemen, om dan te kijken wat de effecten van de verschillende instrumenten zouden zijn, en om dan te konkluderen dat deze NIEO niet tot vervulling van de basisbehoeften zal leiden.

En deze laatste konklusie van mij staat loodrecht op Galtungs mening (op pag 12 van (16)), dat een NIEO zonder binnenlandse wijzigingen tóch tot vervulling van de materiële basisbehoeften zou kunnen leiden. Het is jammer dat Galtung niet aangeeft waarom hij dat vindt. Als zodanig is zijn mening natuurlijk wel in strijd met zijn eigen mededeling dat de "outlook is not too bright" !

Interessant is het, dat Galtung met name onderzoekt in hoeverre NIEO en BB tegelijkertijd naast elkaar nagestreefd zouden kunnen worden. De NIEO is dan gericht op het vergroten van de onafhankelijkheid van de ontwikkelingslanden en de BBS is gericht op de situatie binnen de landen afzonderlijk. Zoals gezegd kan Galtung zich een NIEO voorstellen waar die gelijktijdige benadering mogelijk is. Ik plaats echter vraagtekens bij deze probleemstelling. In de eerste plaats vraag ik me af in of die 'onafhankelijkheid' nog wel een issue is. Ik ben, met andere woorden, zeer geïnteresseerd in voorbeelden, waarin daadkrachtig overheidsoptreden in de Derde Wereld onmogelijk was, omdat het land 'afhankelijk' was. Hier moet 'afhankelijkheid' overigens niet verward worden met 'gebrek aan geld' ! In de tweede plaats ben ik geneigd om, wanneer de kwestie van de 'afhankelijkheid' serieuze proporties aanneemt, mijn prioriteiten zo te kiezen, dat vervulling van de basisbehoeften voorrang verdient boven het nastreven van 'onafhankelijkheid'. Natuurlijk zijn er lieden als Bobby Sands die aantonen dat de prioriteiten ook wel anders kunnen liggen, en als zodanig zou ik de kwestie in elk konkreet geval nader willen afwegen. Maar, ook al ben ik een burger van een westers land dat niet over 'onafhankelijkheid' te klagen heeft, toch zou ik de prioriteit van de basisbehoeften naar voren willen schuiven, juist tegenover de weldoorvoede regeringsleiders van de Derde Wereld.

- 8) Een alternatief voor deze gedachtengang is natuurlijk te pleiten voor een wereldregering (of sorts). Als de verstandige mensen het voor het zeggen krijgen, dan is een dergelijk bestuurslichaam bovendien onvermijdelijk. Even natuurlijk is het om de uiterste zelfbeheersing in acht te nemen, wanneer men op het punt staat in een dergelijk pleidooi uit te barsten. Een wereldregering (of sorts) kan alleen bij konsensus worden ingesteld: maar wanneer zo'n regering een BBS zou moeten gaan voeren, hoeft vooralsnog niet op de belangstelling van het Zuiden gerekend te worden. Een ander punt is, dat een wereldregering gedwongen zou kunnen zijn om het tot nu toe pragmatische onderscheid tussen materiële en immateriële rechten (zie voetnoot 2) ook juridisch vast te leggen: waarmee de tegenstellingen aangescherpt worden, en waarmee misschien ongewenste precedentes worden geschapen. Beter is het dan om het uitgangspunt in het bestaande westerse machtscentrum te kiezen - en om de sociaal-demokratische maar ook christen-demokratische partijen op hun idealen te wijzen. Juist door het verschaffen van de meest elementaire basisvoorziening (voedsel), het opzetten van een distributienet, het leggen van kontakten, e.d. kan een begin worden gemaakt met het voorzien in andere basisbehoeften. Het in deze zin optreden in sturende zin, lijkt mij bovendien van een heel ander karakter dan de inmenging die de ontwikkelingslanden in de koloniale periode kenden, zodat het Zuiden het Noorden (breder dan het westen) van een ander gezicht kan leren kennen, en kans op samenwerking toeneemt. Wellicht dat het concept van de 'conditionele souvereiniteit' - een souvereiniteit gebaseerd op de erkenning van de mensenrechten - zo gerealiseerd zou kunnen worden.
- 9) Het is moeilijk om precies aan te geven in welke zin er van selektiviteit sprake moet zijn. Het is zeker niet de bedoeling dat Zuid haar eigen industrialisatie afstemt op het tempo dat het Noorden voor haar herstrukturering kiest. Vervolgens zou pure modernisering ook 'selektief' zijn. In mijn voorstelling moet de selektiviteit echter gericht zijn op het bevorderen van de economische weerstand van de onderste 40% van de wereldbevolking.
- 10) Misschien dat hier een vermanend woord aan de multinationale ondernemingen ook op zijn plaats zou zijn. Hoewel zij een groot probleem vormen, geloof ik niet dat ze in deze kontekst een centrale rol spelen.

Literatuurlijst.

- (1) Willy Brandt c.s., "Het Brandt Rapport - een overlevingsprogramma", Staatsuitgeverij 1980.
- (2) De Koning, "Recht op bestaan en ontwikkeling", redevoering, opgenomen in Aspekten 1980/6, Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking.
- (3) N. Schrijver, "De internationale ontwikkelingsstrategie voor de jaren 1981-1990", Intermediair, 17e jaargang no 6.
- (4) F. Van Dam, "Noord-Zuid: de werkelijkheid van 1980-1990", ESB 14/11/79.
- (5) P. Van de Meerssche, "Noord-Zuid confrontatie en nieuwe internationale economische orde - Een historische, thematische, kritische inleiding", Leuven 1979.
- (6) L. Emmerij, "De drie panelen van het derde ontwikkelingsdecennium", in: M. Sint & W. Verburg (eds), "Strategie en ontwikkeling", Intermediair Bibliotheek 1980.
- (7) "Official documents, United Nations General Assembly, Declaration on the Establishment of a New International Economic Order, Resolution 3201 (s-VII)." (Ook opgenomen als bijlage A in (5).)
- (8) J.E. Meade, "The intelligent radical's guide to economic policy", George Allen & Unwin 1975.
- (9) Radha Sinha, "Food and poverty", Croom Helm London 1976.
- (10) J. de Castro, "The geopolitics of hunger", Monthly Review Press 1977.
- (11) N. Schrijver, "Over het Brandt-rapport" (besprekingsartikel), Transaktie 1980, nummer 4.
- (12) B.M. Russett (ed), "World handbook of political and social indicators", Greenwood press, 1964. (Zie met name het voorwoord.)
- (13) J. Tinbergen en H.C. Bos, "Mathematical models of economic growth", McGraw-Hill 1962. (Hier wordt 'groei' vaak aan 'ontwikkeling' gelijk gesteld, hoewel er welbeschouwd een onderscheid daartussen moet zijn. Dit neemt overigens niet weg dat de auteurs kritisch staan t.o.v. allerlei ontwikkelingen in de wereld.)
- (14) H. Jones, "An introduction to modern theories of economic growth", Nelson 1978. (Zie hier pag 4 e.v.)
- (15) H.C. Bos, "Wat gebeurt er met het Brandt-rapport ?", Internationale Spectator, september 1980, pag 493-497.
- (16) J. Galtung, "The New International Economic Order and the Basic Needs approaches, Compatibility, contradiction and/or conflict ?", tekst van kollege ontwikkelingsproblematiek, Vrije Universiteit, 26 okt. 1979.
- (17) H.G. Grubel, "The case against the NIEO", Weltwirtschaftliches Archiv, 113 (1977), pag 284-307.
- (18) G.K. Helleiner, "A bad case: Grubel on the New International Economic Order", Weltwirtschaftliches Archiv, 114 (1978), pag 160-174.
- (19) Jan Tinbergen (coöd), "Naar een rechtvaardiger internationale orde", Elsevier 1978.
- (20) A. Maddison, "Economic progress and policy in developing countries", Unwin 1970.
- (21) A. Maddison, "Class structure and economic growth", George Allen and Unwin 1971.
- (22) M. Todaro, "Economics for a developing world", Longman 1977
- (23) M. Abdel-Fadil e.a., "A New International Economic Order", Cambridge Journal of Economics, 1 (1977), pag 205-213.
- (24) "De rechten van de mens in het buitenlands beleid", (Tweede Kamer, zitting 1978-1979, 15571, nrs 1-2), Staatsuitgeverij.

institute of social studies

251 Badhuisweg — PO Box 90733 — 2509 LS The Hague
Telephone 572201 — Cables SOCINST

Louis Emmerij
Rector

In your reply
please refer to
No.

Thomas Cool
Naber Passage 18
Groningen

's-Gravenhage, 22 mei 1981

Geachte heer Cool,

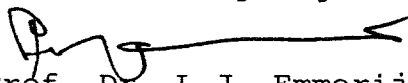
Veel dank voor Uw concept artikel getiteld: "De NIEO is in ieder geval geen basisbehoeften strategie". Ik heb het artikel met veel interesse gelezen en ben onder de indruk van de hele duidelijke manier waarop de problemen zijn gesteld en de heldere schrijftrant. Ik ben het met een groot aantal punten eens, maar heb één groot probleem: ik ben namelijk van mening dat er wel degelijk van een complementariteit tussen de NIEO en een basisbehoeftenstrategie sprake kan zijn. Dat betekent echter wel een vrij radicale verandering in de interne sociaal-economische ontwikkelingspolitiek van de arme landen. Het betekent een ander soort industrialisatie met andere prioriteiten en niet noodzakelijkerwijs zoals U stelt een minder snelle industrialisatie. U doet ook teveel voorkomen als of een basisbehoeften strategie slechts om hulp van het Noorden zou vragen zonder structurele veranderingen binnen de arme landen zelf. Ik ben het natuurlijk wel met U eens daar waar U stelt dat de rijke landen veel duidelijker moeten stellen dat hulp alleen wordt geboden daar waar ook interne veranderingen binnen de arme landen plaatsvindt. In één zin: Men kan niet verwachten dat het Noorden een internationale inkomensverdeling voorstaat zonder dat dat gepaard gaat met interne inkomensverdelingen.

Omdat Uw stelling juist origineel is en ik deze niet elders aangetroffen heb, bent U dus wel verplicht die stelling beter en overtuigender aan te tonen dan U hebt gedaan in Uw artikel. Volgens mij zult U daar grote moeilijkheden mee hebben.....

Nogmaals ik vond het een duidelijk, interessant en provocerend artikel en wanneer U de aanpassingen en/of veranderingen zou aanbrengen zoals voorgesteld in deze reactie van mij, geloof ik dat het zeer zeker de moeite waard is Uw artikel te publiceren.

U zult het in ieder geval kunnen voorleggen aan de
NIO-stichting, Leliegracht 21, Amsterdam. Tel. 020-
27.88.88.

Met vriendelijke groeten,

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'L.J. Emmerij', with a long horizontal stroke extending to the right.

Prof. Dr. L.J. Emmerij